

Krátké poučení
o katolických obřadech.

Pro žáky měšťanských škol

napsal

Václav Macek,

katecheta v Soběslavi.

Druhé, opravené vydání.

S povolením a schválením vys. důst. bisk. Konsistoře v Česk. Budějovicích
ze dne 4. prosince 1888 č. 6604.

Cena váz. výt. 25 kr. 21

V Praze.

Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví (Gustav Franc).
1889.

Úvod.

Protože jest Bůh nejvyšší Pán nebes i země, bytost nejdokonalejší, máme Jemu nejhlubší úctu v srdci svém vzdávati, čili Jemu se klaněti. Tuto vnitřní úctu svoji k Bohu máme také zevně ukazovati; žádát toho Bůh sám (již ve Starém Zákoně tak nařídil) a vede nás k tomu i cit, ježž vštípil nám do srdce, totiž touhu, abychom, co cítíme, také na jevo dávali a s jinými sdíleli. Posvátné úkony, jimiž vnitřní úctu svoji k Bohu na jevo dáváme, nazýváme služby Boží. Skrze služby Boží docházíme zároveň od Boha hojné milosti.

Kterak se služby Boží v církvi konati mají, ustanovil dílem Pán Ježíš sám (modlitbu Páně, mši svatou, svaté svátosti), ostatní nařídila církev sv. z moci jí od Pána Ježíše propůjčené (Mat. 16, 9.)

Při službách Božích užívá se četných znamení (pohybů, slov), jimiž vnitřní naše úcta k Bohu se projevuje a nábožnost rozmáhá. Také zobrazují se jimi pravdy sv. víry naší, jakož i milost, které skrze služby Boží od Boha docházíme. Znamení ta nazývají se s v a t í o b ř a d o v é. Obřadové jednoho bohoslužebného úkonu slovou řád (řád mešní, řád křestní a p.)

Aby věřící službám Božím náležitě a s užitkem obcovati mohli, třeba jim znáti účel a význam bohoslužebných úkonů a spojených s nimi obřadů. Obé stručně vyložití, má za účel knížečka tato.

Nezbytnými **prostředky** k důstojnému konání služeb Božích jsou: posvátná místa, bohoslužebná roucha, bohoslužebné nádoby a knihy a posvátné věci.

Jako bylo již ve Starém Zákoně, tak jsou i v církvi Kristově k oslavení Boha a veřejnému konání služeb Božích ustanoveny zvláštní posvátné doby, jichž souhrn nazýváme **rok církevní**.

O těchto všem bohoslužebným úkonům společných věcech dříve bude pojednáno, nežli k výkladu jednotlivých úkonů a jejich obřadů se přikročí. Celé toto „poučení o katolických obřadech“ dle toho obsahovati bude tři hlavní části, z nichž jednatí bude:

- prvá o prostředcích k bohoslužbě,**
- druhá o roce církevním,**
- třetí o svatých úkonech a obřadech.**

Část prvá.

O prostředcích k bohoslužbě.

I. O posvátných místech.

Posvátnými jmenujeme místa taková, která ku řádnému konání služeb Božích posvěcením ustanovena jsou. Jsou to chrámy čili kostely a hřbitovy.

1. O chrámech vůbec.

1. Ačkoliv se Pánu Bohu můžeme klaněti na každém místě, přece jsou k tomu některá místa způsobilejší nad jiná. Tak již ve Starém Zákoně kázal Hospodin zříditi ku počtě Svě svatý stánek na poušti a později chrám v Jerusalémě, kdež sám Pán Ježíš v službách Božích podíl měl.

První křesťané skoro po celá tři století neměli takových chrámů, jako máme my, ale scházeli se ke službám Božím na počátku v domech soukromých (Sk. ap. 2, 46.) V dobách pronásledování užívali k účelu tomu tajných skrýší, zvláště podzemních chodeb, kde i své mrtvé pochovávali. Nej památnější z takových chodeb, k a t a k o m b y zvaných, jsou v okolí Říma. Teprve, když císař Konstantin Veliký, syn sv. Heleny, r. 313. svobodu církve prohlásil, směli křesťané veřejně chrámy sobě stavěti.

2. Kde v místě neb na osadě jest více chrámů, nazývá se ten, při němž duchovní správce čili farář (děkan) sídlí, chrám farní (děkanský); chrámy jiných obcí téže osady slovou filialní. Chrám, při němž biskup

sídlí, sluje katedrální, při sídle arcibiskupském metropolitní. Mimo to jsou ještě chrámy klášterní a kollegiatní. Kollegiatní chrám jest ten, při němž nalézá se sbor kanovníků bez biskupa.

Malé chrámy nazýváme kaple.

2. O zařízení chrámů.

1. Již celé zařízení chrámů zevně i vnitř poukazuje k jejich účelu. Vysoká věž, ozdobená na vrcholu znamením spásy naší, křížem *), jakoby z daleka již ukazovala k cíli pozemské pouti naší, k nebi, kam jen skrze učení a zásluhu Ukřižovaného dospěti můžeme. Kovová ústa zvonů hlásají slávu Boží, a připomínají nám povinnosti sv. náboženství. Hodiny na věži uvádějí nám na paměť, jak čas rychle plyne, že ho tudíž k dosažení cíle svého dobře užití máme. Výška budovy chrámové a její velebné klenutí svědčí, že není to obyčejný příbytek lidský, ale dům Pána nebes i země.

K Bohu obrací mysl naši i veškerá vnitřní úprava chrámu, četné oltáře, sochy a obrazy svatých.

Chrámy bývají pravidelně obráceny k východu, odkud spása nám přišla.

2. Části chrámu jsou:

a) Předstín či kobka. V prvních dobách mívali zde místo čekatelé křtu (katechumeni) a veřejní kající, kteří uvnitř chrámu službám Božím přítomni býti nesměli. Až dosud koná se v předstíni chrámové první část obřadů křestních.

b) Z předstíne vstupuje se do chrámové lodi, kde se shromažďují věřící ke službám Božím. Loď jest obrazem církve (archa Noemova, lodička Petrova), která údy své bezpečně vede bouřemi života ku přístavu blažené věčnosti. Větší chrámy mívají více lodí (obyčejně tři neb pět) oddělených sloupy neb pilíři.

c) Presbytář, to jest místo pro duchovní určené, slove přední část chrámu, jež bývá užší než loď, něco povýšena a mřížkou od lodi oddělena.

*) Na vrcholu věže bývá někdy místo kříže kohout, který upomíná nás na slovo Páně: „Bděte . . .“ Mat. 24, 42.

d) Blíže hlavního oltáře bývá sakristie, to jest místnost, kde roucha a nádoby bohoslužebné se uschovávají a kněz ke službám Božím se připravuje.

e) Pro zpěváky a hudebníky jest ve chrámě kůr čili kručta, kdež nalézají se varhany.

3. Ke vnitřní úpravě chrámu náleží:

a) Oltář, to jest povýšený stůl obětní buď ze dřeva neb z kamene. Protože křesťané v dobách pronásledování stavěli stůl obětní obyčejně na hrobě mučedníka, mívá dosud přední strana oltáře podobu veliké rakve a na oltáři na památku toho ukládají se uprostřed v kamenné desce ostatky svatých (oltářní kámen)

Má-li na oltáři sloužena býti mše svatá, jest potřeba, aby na něm byl oltářní kámen, aby vrchní plocha pokryta byla trojnásobným lněným rouchem, uprostřed aby byl obraz Ukřižovaného a po stranách aspoň po jedné voskové svíci. Co více na oltáři bývá, jako obrazy, sochy, květiny, zasklené schránky s ostatky svatých (relikviáře) a p., slouží k ozdobě oltáře.

Oltářů bývá ve chrámě více. Který jest v presbytéri, nazývá se oltář hlavní; ostatní slovou vedlejší. Na hlavním oltáři nalézá se obyčejně uprostřed svatostánek (tabernakl), kde uschovává se nejsvět. Svátost oltářní. Proto hoří před hlavním oltářem „věčné světlo.“ Na hlavním oltáři bývá také obraz světce, jemuž chrám jest zasvěcen a jenž jest patronem osady.

Oltář privilegovaný sluje ten, s nímž spojeny jsou od Svatého Otce plnomocné odpustky pro duše v očistci, když se při něm obětuje za ně mše sv.

b) Kazatelna, vyvýšené to řečniště, s něhož se hlásá a vykládá slovo Boží. Kazatelna nachází se obyčejně na straně evangelia, a bývá opatřena stříškou, aby se hlas lépe odrážel. Na spodu stříšky té bývá holubice, obraz Ducha sv., jež kazatel před kázáním vzývá.

c) Křtitelnice jest nádoba, v níž chová se křestní voda.

d) Zpovědnice jest stolice pro zpovědníka v níž sedě slyší zpověď klečícího kajícího. Bývají v ní

obrazy kajícího Davida, sv. Petra, neb sv. Máří Magdaleny.

e) Korouhve a prapory na znamení vítězství Kristova a jeho sv. víry, nám pak na upomínku, že i my proti pokušení statečně bojovati a nad hříchem vítěziti máme.

f) U každých dveří bývá nádoba se svěcenou vodou, kropenka, z níž se věřící, vcházejíce a vycházejíce, kropí (viz čl. 6.).

3. O hřbitovech.

Víra ve vzkříšení z mrtvých způsobila u křesťanů, že těl zemřelých nespalovali jako pohané, ale dle slov, která Bůh promluvil k prvním lidem v ráji, je „do země navracovali“, to jest kladli do hrobu, pohřbívali. Místo ku pohřbívání mrtvých čili hřbitov bývá ohrazen a posvěcen (viz čl. 39.). Nazývá se také svaté pole, protože se tu těla zemřelých k budoucímu vzkříšení jako zasívají. Hřbitovy zřizovaly se ode dávna kolem chrámů na znamení, že křesťané i po smrti jsou ve spojení se živými údy církve. Také proto, aby křesťané k častějšímu pamatování na duše zemřelých vedeni byli.

Ze zdravotních ohledů zřizují se nyní hřbitovy za městem neb za vesnicí. Kde není na hřbitově chrámu neb kaple, staví se uprostřed veliký kříž na znamení, že v Pánu zesnulí skrze Krista očekávají zde budoucího vzkříšení. Ten význam mají i kříže na jednotlivých hrobech. Také květiny, jež pěstují se na hrobech zemřelých, jsou výrazem této naděje budoucího vzkříšení a života.

II. O bohoslužebném rouchu, nádobách a knihách.

4. O bohoslužebném rouchu.

Již ve Starém Zákoně nařídil Bůh, aby kněží při službách Božích měli zvláštní roucho. Podobně ustanovila i církev sv. zvláštní roucho bohoslužebné pro kněze Nového Zákona na znamení úcty ku věcem Božím a vznešeným úkonům posvátným.

Obyčejné roucho kněžské nazývá se **talár** (kleri-
rika). Biskup nosí talár barvy fialové, papež barvy bílé.

1. **Při mši svaté** obléká kněz na talár nejprve **humeral** (náramník), bílý to plátěný šat, kterým zahaluje krk a ramena, potom **albu**, či bílou plátěnou, až dolů splývající řízu, která přepasuje se lněným provazem **cingulum** zvaným. Na levou ruku navléká **manipul**, původně lněný šat ku stírání potu. Na to zavěšuje přes ramena **štolu**, kterou na prsou křížem překládá. Jahen nosí štolu přes levé rameno. Štola, obyčejný to odznak důstojnosti kněžské, jest úzký, na koncích trochu rozšířený pás, který přes ramena se zavěšuje a mimo mši sv. volně na prsou dolů splývá. Konečně obléká kněz přes hlavu vrchní **mešní roucho** (ornat, kasulí). Pokryvka hlavy sluje **biret** (kvadrát).

Veškerá tato roucha slouží netoliko k oslavení oběti mše svaté, ale zobrazují zároveň ctnosti, jimiž kněz při ní ozdoben býti má, zvláště čistotu a nevinnost srdce. Také se nám jimi utrpení Pána Ježíše na mysl uvádí.

Humeral představuje roucho, jimž tvář Pána Ježíše zahalena byla, když jej žoldněři tloukli. Alba znamená bílý šat, v němž Pán Ježíš od Herodesa na potupu oblečen byl. Cingulum připomíná provazy, jimiž byl svázán; manipul jeho pouta. Štola zobrazuje kříž, který Pán Ježíš na ramenou nesl, kasule červený plášť, jimž v domě Pilátové přioděn byl.

Barva roucha mešního bývá buď bílá, červená, zelená, fialová neb černá. Barvy bílé (nevinnost) užívá se o všech svátcích Páně, vyjma Hod Boží svatodušní, o svátcích Panny Marie, andělů a svatých vyznavačů a panen. Barvy **červené** (láska) užívá se na Hod Boží svatodušní a o svátcích svatých mučenníků.

Barvy **zelené** (naděje) v nedělích po Zjevení Páně a po sv. Duchu, když nepřipadne slavnost přednější, která jiné barvy vyžaduje. Barvy **fialové** (kajicnost) užívá se v adventě a postě, o prosebných a suchých dnech. Barvy **černé** (smutek) při smutečních obřadech: na veliký pátek, o dušičkách a při mši za zemřelé (re-

quiem). — Někdy bývá mešní roucho také barvy převahou žluté (zlato), kteréžto se místo bílé užívá.

2. **Ostatní** roucha bohoslužebná jsou: **Dalmatika**, vrchní roucho, jež při slavných službách Božích má jahen. Dalmatika podobna jest ornatu, má ale krátké rukávy. Podjahen odívá se v podobné roucho, jež slove **tunicella**.

Při bohoslužebných úkonech mimo mši sv., obléká kněz na talár **rochetu**, zkrácenou to albu; pak štolu a někdy též **pluvial**. Pluvial jest vrchní roucho, podobné plášti, určené původně k tomu, aby chránilo kněze před deštěm; proto opatřeno bylo též zvláštní kápí.

Mimo roucha uvedená mají **biskupové** při slavných službách Božích ještě jiné odznaky své důstojnosti a duchovní moci, a to jsou zvláště: **Mitra** či **infule** (pokryvka hlavy), prsten, zlatý kříž na prsou, **pastýřská berla** (pedum), rukavice a skvostné střevíce (sandalie). **Arcebis-kupové** dostávají od papeže zvláštní ještě odznak své důstojnosti, jenž se **pallium** jmenuje. Jest to úzký pruh z bílé vlny beránčí, protkaný černými kříži a připomíná povinnost, býti dobrým pastýřem. Nosí se kolem hrdla na ramenou tak, že konce vpředu a vzadu dolů splývají. Papež nese při slavnostech na hlavě trojnásobnou korunu, **tiaru** zvanou.

5. O bohoslužebných nádobách a knihách.

1. K bohoslužebným nádobám náleží:

a) **kalich**, to jest ona nádoba, v níž se při mši sv. proměňuje víno v krev Pána Ježíše. Také při poslední večeři proměnil Pán Ježíš víno v krev svoji v kalichu. Z úcty ku krvi Páně má býti aspoň hořejší část kalichu ze stříbra a dobře vyzlacena.

Ku kalichu náleží

b) **patena**, malá, uprostřed poněkud prohloubená miska, na niž se klade při mši sv. chléb a pak i tělo Pána Ježíše. Proto má i patena býti ze stříbra a dobře pozlacena.

Kalich staví se při mši sv. vždy na oltární kámen; dříve se však prostře na místě tom zvláštní ubrousek (korporale). Od počátku mše sv. až do obětování a pak opět po přijímání jest kalich zahalen rouškou velum zvanou, kteráž jest z téže látky jako mešní roucho. Mezi mši sv. příkrývá se kalich malou čtyřrohou deskou (palla). Ku vytírání kalichu před obětováním a k vysušení jeho po přijímání slouží malý složený ručníček (purifikatorium).

c) Víno a voda přináší se ke mši svaté v malých konvičkách obyčejně cínových neb skleněných.

d) Ciborium jest větší, víčkem opatřený a bílým pláštěm zahalený kalich, v němž se velebná Svátost ku přijímání věřících chová. K nemocným donáší se velebná Svátost na malé pateně uzavřené víčkem pevně přiléhajícím.

e) Veliká svatá hostie ukazuje se a vystavuje k úctě věřících ve schránce zvané monstrance. Při veřejných průvodech nese se velebná Svátost v monstranci pod baldachynem čili nebesy.

f) Pacifikal jest schránka v podobě kříže nebo malé monstrance, v níž uloženy bývají ostatky svatých. Dává se někdy (při slavné mši sv.) kněžím neb i jiným věřícím líbati.

g) Nádobky na sv. oleje. Sv. oleje chovají se ve třech malých stříbrných neb cínových pevně uzavřených nádobkách. Bývají v nich obyčejně vsáknuty v bavlnce, aby se nemohly rozliti a tak býti zneuctěny.

h) Kadidlo, jehož se při službách Božích (při slavné mši svaté, při svěceních a žehnáních) užívá, chová se v loďce, a lžičkou sype se na řeravé uhlí do kadidelnice.

i) Kropenka jest kovová nádoba na svěcenou vodu, z níž kněz kropáčem kropí lid neb věci, jež žehná neb světí.

2. **Knihy**, jichž se při službách Božích užívá, jsou:

a) **Knih**a mešní (missal), jež obsahuje předepsané modlitby mešní.

b) Ritual či agenda obsahuje obřady a modlitby předepsané při ostatních bohoslužebných úkonech, jež kněží vykonávají.

c) Obřady a modlitby předepsané při bohoslužebných úkonech biskupům vyhrazených obsahují se ve knize pontifikale zvané.

d) Breviář nazývá se kniha obsahující modlitby, jež kněží denně v určitých hodinách konati mají (církvní hodinky).

e) Evangelium jest kniha, která obsahuje vyňatky z epištol a evangelií, jež se v nedělích, o slavnostech a svátcích roku církevního věřícím předčítati a vykládati mají.

Knihy bohoslužebné, vyjma knihu epištol a evangelií sepsány jsou jazykem latinským, v němž se i služby Boží konají. Užívání řeči latinské při službách Božích děje se hlavně z té příčiny, aby se jednota víry a církve zachovala. Latina, jsouc řeči mrtvou, nepodléhá změnám jako řeči živé. Změnami těmi by i víra snadno porušení vzíti mohla. Věřící i latinským obřadům porozuměti mohou, protože se jim často ve školách, na kázáních a křesťanských cvičeních vykládají.

III. O posvátných věcech.

6. Jejich bohoslužebný význam.

Při úkonech posvátných užívá se vedle bohoslužebných rouch a nádob k označení nadpřirozených milostí a nadsmyslných pravd také některých věcí obecného života, které věnováním a posvěcením posvátnými se stávají. Jsou to zejména:

1. **Světlo**, jež jest obrazem „světla světa“, Ježíše Krista a jeho učení, kterým temnosti duchovní zapuzeny byly. Bohoslužebné světlo označuje víru, kterou rozum křesťana osvěcen býti má, jakož i lásku ku Kristu a z ní plynoucí nábožnost, s jakou službám Božím obcovati máme. „Světlo věčné“, které před svatostánkem ustavičně hořeti má, jest výraz naší víry ve skutečnou

přítomnost těla a krve Páně ve velebné Svátosti, jakož i lásky naší k božskému Spasiteli.

Světlo při službách Božích připomíná nám mimo to též doby, kdy křesťané, jsouce pronásledováni, služby Boží v temných skrýších konati musili.

Při pohřbech znamenají hořící svíce přání naše, aby duším zemřelých „svítalo světlo věčné.“

2. **Voda** znamená čistotu duchovní. Již ve Starém Zákoně se židé ano i pohané před modlením vodou omývali neb kropili. Podobně dosud Mohamedané před modlením omývají se, majíce za to, že by jinak modlitba jejich bohumila a jim platna nebyla. Také sv. Jan Křtitel lil vodu na hlavy těch, kteří pokání činiti chtěli. Proto i Pán Ježíš při svátosti křtu ustanovil vodu za znamení vnitřního očistění. Proto kropí kněz v neděli před službami Božími lid, kropí se křesťané sami u dveří chrámových, jakož i doma svčcenou vodou k upomínce, že jenom s čistým srdcem k Bohu se modlití a povždy bez hříchu před Bohem choditi mají.

Podobný význam má i umývání rukou kněze při mši sv. I mrtvé kropíme vodou svčcenou, že modlitbami k očištění duší jejich ze hříchů všedních pomáhati máme a chceme. Když i jiné věci světi, kropí je církev svčcenou vodou, na znamení, že kletby hříchu prvotního je sprostuje, aby k oslavě Boží neb duchovnímu prospěchu věřících sloužiti mohly.

3. Při svčcení vody a při udělování křtu užívá se také **solí**. Sůl dodává pokrmům chuti a před hnilobou je chrání. Tak má i křesťan vírou proniknut pravé nabývati moudrosti a s milostí Boží uchrániti se porušení duchovního.

4. **Svaté oleje** jsou ony oleje, jichž užívá se při některých svátostech a svčceních (viz č. 40.). Olej hoří, svítí, silí a hojí a proto jsou sv. oleje obrazem nadpřirozeného osvětlení, posily a útěchy Ducha sv., kterých se ve svátostech křesťanu dostává. Ve sv. křížmu jest vedle oleje olivového též vonný balsam přimíšen a připomíná křesťanu, kterak i jeho život s milostí Boží Bohu milý býti může a má.

5. **Kadidlo** (vonná pryskyřice), jež sype se při službách Božích na řeřavé uhlí, vydává dým a líbeznou vůni. Tím vyjadřuje se nejen úcta Bohu povinná, ale i přání, aby naše modlitby podobně, jako dým kadidla vzhůru k Bohu se vznesly a Jemu příjemny byly. Aby se tak stalo, musejí modlitby ty vycházeti ze srdce láskou k Bohu rozníceného. Pálení kadidla ke cti Boží nařizeno bylo již ve Starém Zákoně.

6. **Popel** připomíná pomíjejnost věcí pozemských a jest znamením pokory a pokání. Tím byl také již ve Starém Zákoně (Ninivané).

Část druhá.

O roce církevním.

7. Co jest rok církevní a jak se dělí.

1. Bůh ustanovil již ve Starém Zákoně ke službě své zvláštní dni a podobně i církev sv. koná veřejné služby Boží jen v určitých posvátných dobách. Ty dni, ve kterých se ukládá věřícím, službám Božím obcovati, slovou zasvěcené a jsou to neděle a svátky.

Všecky posvátné doby jednoho roku tvoří **rok církevní**.

Rok církevní začíná první nedělí adventní a končí poslední nedělí po sv. Duchu a dělí se ve tři hlavní části, které nazýváme **doby** a sice: **vánoční, velikonoční a svatodušní**.

2. Jako v roce občanském slunce jest středem, okolo něhož vše se otáčí a jím se řídí, tak jest v roce církevním slunce to Kristus a jeho dílo vykupitelské, které se každoročně věřícím zobrazuje a duchovně obnovuje. V první době připomíná se nám, kterak se vykoupení naše počalo; ve druhé, kterak dokonáno bylo; ve třetí konečně, kterak se lidem užitek a ovoce jeho přisvojuje. V první době uvádí se nám na paměť láska Boha Otce, ve druhé láska Boha Syna, ve třetí láska Boha Ducha sv.

3. Slavnostmi roku církevního uvádí nám církev sv. na paměť nejen všecko, co Bůh trojjediný pro spasení lidí ve Starém i v Novém Zákoně učinil a dosud činí, ale staví nám jimi před oči také nejdůležitější události ze života Panny Marie a svatých, doporučujíc nám ctnosti jejich k následování.

Podle toho dělíme všechny slavnosti roku církevního na: **slavnosti a svátky Páně, svátky Panny Marie a svátky Svatých.**

Svátky Páně jsou buď stálé, to jest takové, které připadají každého roku na týž den měsíce, nebo pohyblivé, jež připadají někdy dříve, jindy později (o příčině toho viz čl. 11.). Svátky svatých jsou buď obecné, které slaví se v celé církvi, neb zvláštní, jež slaví se jen v některé krajině.

4. Některé veliké slavnosti mají vigílie a oktáv.

Vigílie (bdění) nazývá se též svatvečer a jest to den velikou slavností předcházející, určený ku přípravě na ni. První křesťané konali přípravu tu nejen ve dne postem, ale i v noci bdíce, trvali ve chrámě na modlitbách. Bdění to, když ho zneužíváno, bylo odstraněno; půst však dosud ukládá se zvláště před každým Hodem Božím, před svátkem sv. Petra a Pavla, Nanebevzetí Panny Marie a Všech svatých.

Oktáv slove osm dní po sobě jdoucích, ve kterých se památka nějaké slavnosti ve chrámě koná buď zvláštní pobožností, neb aspoň modlitbou kněze při mši svaté.

I. Slavnosti a svátky Páně.

A) V době vánoční.

8. Advent.

Doba vánoční připomíná nám lásku Boha Otce, který „tak miloval svět, že Syna svého jednorozeného dal“. (Jan 3, 16.) Hlavní slavnost v době té jest památka narození Páně čili Hod*) Boží vánoční, který připadá vždy na den 25. prosince.

1. Přípravou ku Hodu Božího narození jest **advent**. Advent má čtyry neděle (ne ale vždy čtyry týdny), které připomínají ony 4000 let Starého Zákona, v nichž Bůh připravoval lid israelský na příchod Vy-

*) Hod jest tolik co čas (vhod), t. čas, den, svátek zvláště památný, čas spojený s duchovními hody. (Kott.)

kupitele (advent = příchod). Jako druhdy předchůdce Páně, sv. Jan Křtitel kázal na poušti pokání, tak vybízí i nás církve sv. v době adventní, abychom pokáním očistili srdce své a tak stali se hodni, by v něm Vykupitel duchovně milostí svou znovu se zrodil. Jest tedy advent doba kající, a proto obléká kněz v neděli ku mši sv. roucho barvy fialové, proto nařizuje se přísnější půst a všechny hlučné veselosti se zakazují.

2. V adventě slouží se před svítáním mše svatá **rorate** zvaná, protože započíná slovy: rorate... (rosu dejte...), jimiž ve Starém Zákoně Isaiáš prorok svou a lidu israelského touhu po Vykupiteli projevoval (Isai. 45, 8.). Rorate slouží se před svítáním, aby se naznačilo, že před příchodem Vykupitele člověčenstvo v bludu a duchovní temnosti pohříženo bylo.

3. Poslední den adventu sluje **štědrý den**. Jest to svatvečer Narození Páně a proto jest toho dne přísný půst přikázán. Název „štědrý“ připomíná štědrost a dobrotu Boha Otce, že dal nám to nejdražší, svého Syna. Toho dne i křesťané více než jindy bývají štědrými ku svým domácím a k chudým; zvláště ale dívky bývají toho dne štědre podělovány.

Pro dívky staví se na štědrý večer stromek vánoční, který se osvětluje, ozdobami a dárky ověšuje. Vánoční stromek připomíná, že Vykupitel přišel na svět, aby na dřevě kříže napravil, co v ráji jedením ovoce se stromu zapovězeného pokaženo bylo. Dárky ty jsou obrazem vzácnějšího daru, našeho vykoupení, jehož významu ale útlé dívky ještě nechápu, a proto radují se aspoň z toho, co jim „Ježíšek nadělil.“

9. Vánoce.

Název „vánoce“ jest zkrácené „veliká, svatá noc“, ona totiž noc, v níž se Pán Ježíš narodil. Hod Boží vánoční jest svátek velice radostný a tuto radost dává církve sv. na jevo tím, že na ten den dovoluje každému knězi sloužití tří mše svaté a užívá při nich roucha barvy bílé. První z nich slouží se slavně o půl noci, kdy Pán Ježíš se narodil a nazývá se **jitřní** neb **půl-**

noční. Tyto tři mše svaté připomínají trojí zrození Páně a sice věčné z Boha Otce, časné z Panny Marie a duchovní v srdcích spravedlivých.

Aby si křesťané narození Páně živě představiti mohli, staví se o Vánocích ve chrámech neb i v domech soukromých jesličky. Obyčej ten trvá již přes 600 let a původ jeho připisuje se svatému Františku Serafinskému.

10. Ostatní svátky Páně v první době.

1. Osmý den po Narození Páně koná se památka **Obřezání Páně**, jež dle zákona Mojžíšova osmý den po narození dítěte se stalo. Při tom bylo dítěti dáno jméno Ježíš. Památka jména Ježíš, která by se tedy toho dne zároveň konati měla, přeložena jest na druhou neděli po Zjevení Páně.

Slavnost Obřezání Páně připadá vždy na 1. ledna, kdy také občanský rok počíná a proto se den ten nazývá vůbec **n o v ý r o k**. V předvečer nového roku se koná ve chrámě veřejné poděkování Bohu za všecka dobrodiní v minulém roce přijatá.

2. Dne 6. ledna jest **slavnost Zjevení Páně**, nebo také **sv. tři králů**. Jest to upomínka na to, kterak Bůh skrze hvězdu pohanům narození Vykupitele zjevil a kterak tři mudrci, jinak králové zvaní, od východu přišli do Betlema, Pánu Ježíši se poklonit a dary mu podat. Ve svatvečer slavnosti této světí se **v o d a t ř í k r á l o v á**, mimo ni sůl a křída; ve východních krajinách též zlato, kadidlo a myrha.

Vodou tříkrálovou vykropují křesťané na večer před slavností Zjevení Páně své příbytky, jež i kadidlem vykuřují (viz čl. 38.). Svěcenou křídou píší na dveře začáteční písmena jmen sv. tří králů (K † M † B †) a letopočet nového roku. Svěcení vody tříkrálové děje se: 1. na památku křtu Pána Ježíše v Jordáně, 2. na památku prvního zázraku Pána Ježíše v Káně Galilejské, kterýmiž událostmi zjeveno, že Pán Ježíš jest zaslíbený Messiáš.

3. Všecky neděle po slavnosti sv. tří králů až do konce první doby mají jméno **neděle po Zjevení Páně**. Počet jejich není vždy stejný a řídí se dle toho, kdy případně Hod Boží velikonoční (viz čl. 11.). Nejvíce jich může býti šest.

Druhou neděli po Zjevení Páně koná se památka nejsvětějšího **Jména Ježíš**. K většímu uctění Jména Ježíš uděluje církev sv. na ten den a po celý oktáv plnomocné odpustky všem, kdož předepsaným podmínkám zadosť učiní.

Velmi chvalitebný jest obyčej, dle něhož zbožní křesťané na setkání vzdávají čest a chválu nejsv. Jménu Ježíš, kteréž jistě hodno jest, aby před ním „každé kolenoklekalo nebeských, zemských i pekelných (tvorů)“ (Filip. 3, 10.), pozdravujice se slovy: „Pochválen buď Ježíš Kristus.“

B) V době velikonoční.

11. O době velikonoční vůbec.

V době velikonoční uvádí se nám na paměť láska Boha Syna, který utrpením svým a smrtí svou vykoupení naše dokonal. Střed a hlavní slavnost doby druhé jest památka **vzkříšení Páně či Hod Boží velikonoční**. Počátek doby té činí neděle před Hodem Božím devátá, nazvaná proto i devítník; konec pak tvoří slavnost **Nanebevstoupení Páně** se svým oktávem.

Doba druhá jest sice vždy stejně dlouhá, však počátek její a konec nepřipadá každého roku na týž čas, protože Hod Boží velikonoční jest svátek pohyblivý, jímž všecky svátky pohyblivé, jakož i délka doby prvé a třetí se řídí.

Protože vzkříšení Páně událo se o židovské slavnosti velikonoční, konali křesťané v krajinách východních z počátku památku jeho, či slavili Velikonoc zároveň se židy. U židů připadá ale hlavní slavnost velikonoční střídavě na všecky dny v témž roční období a proto nesouhlasili s tímto slavením Velikonoc křesťané na západě i papežové sami žádajice, aby památka vzkříšení Páně slavila se vždy to-

liko v neděli, protože Pán Ježíš v neděli z mrtvých vstal a neděle také již z téže příčiny učiněna jest dnem svátečním místo starozákonní soboty. Tento spor o slavení Velikonoc ukončen byl na obecném sněmu v Nicei (325.), kde ustanoveno za pravidlo, že památka vzkříšení Páně má se konati vždy v onu neděli jarní, která následuje po prvním úplňku měsíce po jarní rovnodennosti (21. března). Dle toho může připadnouti Hod Boží velikonoční nejdříve dne 22. března, nejpozději dne 25. dubna. Připadá-li Hod Boží a dle něho i počátek doby velikonoční dříve, jest doba vánoční kratší, obsahujíc méně neděl po Zjevení Páně (lid říká, že jest kratší masopust); o to jest ale doba třetí delší čítajíc více neděl po svatém Duchu.

Slavnosti velikonoční předchází a jest na ni přípravou čtyřicetidenní půst, zvláště pak poslední týden postu, svatý týden nazvaný.

12. Čtyřicetidenní půst.

1. Na památku onoho postu Pána Ježíše, kterým připravoval se na vykupitelské dílo své, koná se v církvi před svátky velikonočními **půst čtyřicetidenní**. Jak se půst zachovávatí má, o tom vydávají biskupové každého roku zvláštní nařízení pro celý ten rok platné. Čtyřicetidenní půst začíná popeleční středou a končí na bílou sobotu; trvá tudíž po odečtení šesti dnů nedělních, v nichž půst nařízen není, dní 40.

V horlivosti své počínali křesťané v prvních dobách postiti se dříve, buď nedělí sedmou, osmou neb již devátou před svátky velikonočními, a proto i tyto neděle (devítník, prvá a druhá po devítníku) počítají se již k době druhé, a kněz o nich při mši sv. užívá barvy fialové jako v postě. Čas ten od neděle devítník až do popeleční středy nazývá se **předpostí**.

2. Půst jest doba kající. Ku pokání povzbuzuje nás církev sv. v postě tím, že často připomíná nám utrpení a smrt Pána Ježíše. Děje se tak nedělním svatým čtením, obrazem Ukřižovaného na hlavním oltáři, častým konáním pobožnosti křížové cesty a bolestného růžence. Proto také zapovídá církev v době postní

hlučné radovánky, nařizuje přísnější půst, vybízí a připravuje věřících ku hodnému přijetí svátosti pokání.

Někde konají se zvláštní postní kázání.

3. První den čtyřicetidenního postu jest **popeleční středa**. Jest to středa po druhé neděli po Devítíniku. Středa ta jmenuje se popeleční, poněvadž v ten den kněz čelo věřících svěceným popelem znamená, řka: „Pomni, člověče, že prach jsi a v prach se navrátíš.“ Říká se tomu udělování popelce. Popel ten pochází z ratolestí o květné neděli předešlého roku posvěcených (viz čl. 6.). V prvních dobách církve počínali toho dne veřejní kajicníci své pokání, při čemž se jim popel sypal na hlavu. Později i jiní křesťané dali sobě dobrovolně popel na hlavu sypati na znamení kajivosti, až ve stol. 11. obřad ten obecně byl zaveden.

4. Neděle pátá v postě nazývá se **smrtná**. Čte se totiž toho dne evangelium o tom, kterak židé chtěli Pána Ježíše kamenovati, a kterak jim Pán Ježíš zmizel. Na památku události té zakrývají se na neděli smrtnou obrazy Pána Ježíše na křížích ve chrámě fialovou rouškou a zůstávají zakryty až do velikého pátku.

Svatý týden.

13. a) Neděle květná.

1. Neděle šestá v postě jest **neděle květná**. Neděli květnou začíná **týden svatý**, neb také **veliký** nazvaný. A v pravdě jsou to události svaté a veliké, jakých nebylo před tím od počátku světa, aniž bude kdy, které se nám v ten týden zvláště na veliký pátek připomínají, totiž utrpení a smrt Pána Ježíše. Utrpení nazývá se latinsky *passio*, a odtud má týden ten také jméno **týden pašiový**.

V neděli květnou koná se památka slavného vjezdu Pána Ježíše do Jerusalema a to tím způsobem, že kněz před velkou mší svatou **světí ratolestí**, u nás jívové, v krajinách teplých olivové a palmové, s nimiž se pak **průvod okolo chrámu** koná. Když kněz s průvodem ku hlavním dveřím chrámu se navrátí, ve-

jdou jenom zpěváci dovnitř a dvěře se uzavrou. Na to zpívají střídavě s knězem venku stojícím, jakoby k uvítání Krista chvalozpěv: „Sláva, chvála a česť budiž tobě, Kriste Vykupiteli.“ Po tom zatluče kněz třikráte příčným ramenem kříže na dvěře, řka: „Otevřete se brány věčné a vejde král slávy,“ načež se dvěře otevrou a průvod vejde do chrámu. Obřad ten připomíná, že smrtí Kristovou na kříži nám nebe, dříve uzavřené, otevřeno bylo.

Poprůvodu následuje slavná mše sv., při níž kněz čte **pašije**, které se zároveň na kůru zpívají. Pašije jsou popis utrpení Páně, jak se v evangeliích nalézá a proto jsou pašije čtvery. V neděli květnou čtou se pašije podle sepsání sv. Matouše, v úterý podle sv. Marka, ve středu podle sv. Lukáše a v pátek podle sv. Jana. Při slovech: „vypustil duši“ padá kněz na obě kolena a chvíli po tichu se modlí.

14. b) Zelený čtvrtek.

Nejpamátnější dni svatého téhodne jsou poslední tři. V těch dnech se také ve chrámě nejvíce obřadů koná, jimiž církev sv. nejhlubší zármutek nad utrpením a smrtí Páně na jevo dává.

Ve chrámech, při nichž více duchovních ustanoveno jest, konají tito již ve středu, pak ve čtvrtek a pátek odpoledne společnou pobožnost, zvanou *hodinky temné*, či *truchlivé*. Vedle žalmů zpívá se při ní pláč proroka Jeremiáše (lamentace) na zříceninách Jerusalémských. Jako Jeremiáš nařikal nad bezbožností židů a zkázou města, již bezbožnost ta zavinila, tak i my oplakáváme máme své hříchy, které příčinou byly smrti Pána Ježíše. Při hodinách temných postaví se před oltářem trojhranný svícen se 14 žlutými voskovicemi a jednou bílou nejvýše. Po každém žalmu se jedna žlutá svíce zhasne a posléze se bílá hořící svíce za oltář zanáší. Když se ještě žalm 50. (smiluj se) přezpíval a přiměřená modlitba vykonala, svíce bílá opět se vynáší, na trojhran posadí a zhasíná. To vše vyznamenává, kterak učenníci Pána Ježíše, když jat byl, opustili, a kterak Pán Ježíš, byv do hrobu položen opět

z mrtvých vstal. Rachot, který se ku konci řehačkami působí, připomíná zemětřesení při smrti Pána Ježíše, jakož i hlomoz židů při jeho umučení.

Čtvrtek velikého téhodne slove **zelený čtvrtek** *) a připomíná onen čtvrtek, ve kterém Pán Ježíš posledně se sv. apoštoly večerel, Svátost nejsvětější ustanovil, v zahradě jat a k smrti odsouzen byl. Mezi těmito upomínkami smutnými jediná jest radostná, že totiž Pán Ježíš toho dne ustanovil nejsvětější Svátost oltářní. Poněvadž však zelený čtvrtek jest den truchlivý, oslavuje se radostná památka tato jindy, na Boží tělo.

Hlavní části obřadů na zelený čtvrtek jsou:

1. V každém farním chrámu Páně slouží se toho dne **jen jedna mše sv.**; kde více jest kněží, přijímají ostatní velebnou Svátost z ruky kněze mši svatou sloužícího jako jiní věřící, což připomíná poslední večeři Páně. Na zelený čtvrtek slouží se mše sv. v rouše bílém, čímž aspoň částečně projevuje se radost z ustanovení nejsvětější Svátosti oltářní. Z téže příčiny zpívá se při ní „gloria“ a při tom se všemi zvony zvoni. Na to zvony umlkají, i hra na varhany ve chrámě přestává až do bílé soboty na znamení zármutku nad utrpením Páně, které po poslední večeři začalo. Při mši sv. na zelený čtvrtek proměňují se tři veliké hostie, z nichž jednu kněz přijímá téhož dne, druhou na veliký pátek a třetí vystavuje se k účtě v Božím hrobě.

2. Po mši sv. **přenáší** kněz ve slavném průvodu ony dvě **svaté hostie**, pak i ostatní sv. hostie ve svato-stánku uschované na jiné místo buď na vedlejším oltáři neb i v sakristii upravené. To děje se na památku cesty Pána Ježíše na horu Olivetskou.

3. Následuje **obnažení oltářů** tím způsobem, že zbavují se svých příkrývek i ozdob, při čemž se oltářní kameny omývají ratolestmi ve svícené vodě omočenými.

*) Pojmenování „zelený čtvrtek“ odvozuje se odtud, že křesťané dnem tím počínali konati půst velmi přísný, nepožívající leč zelenin.

Svatostánek zůstává otevřen, věčné světlo se zhasíná. To vše připomíná nám, kterak Pán Ježíš při svém bičování a ukřižování z roucha svého byl svlečen.

4. Ve chrámech biskupských světí biskup svatého oleje (viz č. 40.) a umývá nohy 12 starcům. Umývání nohou koná toho dne i papež, jakož i J. V. náš císař pán a císařovna.

15. c) Veliký pátek.

Pátek svatého téhodne nazývá se **veliký pátek**, že připomíná nám velikou událost světovou, převeliký skutek lásky Boží, který se stal na hoře Golgotě — smrt Páně. Toho dne nekoná se **žádná oběť nekrvavá**, mše sv., ale pouze smutnými obřady dává církve zármutek svůj na jevo.

1. V době, kdy asi Pán Ježíš na smrt byl vyveden přistupuje kněz v černém rouše mešním před oltář, na němž na znamení smrti Páně světlo nehoří. Zde na důkaz největšího zármutku a nejhlubší pokory **padá na stupních oltáře** na tvář a tak trvá chvíli v rozjímání. Podobně činí i ti, kteří přisluhují.

2. Vystoupiv k oltáři, čte kněz na straně epištoly nejprve dvě krátké části z písmo sv. Starého Zákona, vztahující se k dnešní památce (prvou z knihy proroka Oseáše a druhou z druhé knihy Mojžíšovy o beránku velikonočním.) Potom čte **pašije**. Po pašijích koná kněz **modlitby za všechny stavy a lidi**, protože Pán Ježíš za všechny zemřel. Modlí se za papeže, za biskupy a kněze, za všechny věřící, za zeměpána, za rozkolníky a bludaře, za židy a pohany. Při každé z modliteb těch kněz pokleká, říká: „poklekněme“ (flectamus genua), načež se odpovídá: „povstaňte“ (levate). Toliko při modlitbě za židy se tak neděje, protože toho dne, klekající, posmívali se Pánu Ježíši.

3. Následuje **odhalení kříže a pocta kříži**. Kněz, odloživ roucho mešní, sestoupí na dolejší stupně oltáře po straně epištolní, vezme do ruky větší kříž, na němž obraz Ukřižovaného jest černou rouškou zahalen, a počne, obrácen k lidu, obraz Pána Ježíše po částech

odhalovati. Při tom třikráte zpívá hlasem vždy vyšším: „Ejhle dřevo kříže, na němž pněla spása světa“. K tomu odpovídá se po každé: „Pojďte a pokloňme se.“ Zároveň vystupuje kněz vždy výše, až uprostřed oltáře celý obraz Pána Ježíše odhalí a lidu ukazuje. Odkrytý takto kříž položí kněz před oltářem na místo uchystané a když byl, jako druhdy Mojžíš zul za oltářem svoji obuv, po třikráte, vždy blíž a blíže před křížem pokleká v duchu se modle, a pak líbáním pět rán Pána Ježíše uctívá. Po něm uctívají sv. kříž a rány Pána Ježíše ostatní přítomní kněží hned, věřící pak až později u „Božího hrobu.“

4. Potom přijímá kněz jednu ze sv. hostií na zelený čtvrtek posvěcených, konaje při tom některé modlitby a obřady jako při mši sv. (říká modlitbu Páně, pozdvihuje sv. hostii pravou rukou), čemuž se říká **mše předposvěcených**.

5. Na konec přenáší kněz, oděn v černý pluvial, za zpěvu věřících velebnou Svátost do „**Božího hrobu**“, kde po celý den k úctě věřících vystavena zůstává v monstranci průhlednou bílou rouškou zastřeně.

Boží hrob jest na způsob rakve neb hrobu upravené ve chrámě místo, obyčejně v nějaké temné kapli, kde obraz Pána Ježíše, jako pochován, odpočívá. Nad tím zřízen jest oltář, hojně světly a květinami ozdobený, kde se velebná Svátost vystavuje. U Božího hrobu se věřící na veliký pátek a bílou sobotu po celý den Pánu Ježíši klanějí a líbáním obrazu jeho na kříži sv. rány Jeho uctívají. Jest také obyčej, že při tom skládají dobrovolné dárky, jichž se užívá k církevním účelům, zejména k ošetřování skutečného hrobu Božího v Jerusalemě, jehož obětavými strážci jsou od počátku 14. století mnichové františkáni.

16. d) **Bílá sobota.**

Sobota po Velikém pátku připomíná, kterak tělo Pána Ježíše v hrobě odpočívало. Tato sobota proto slove „bílá“, že za starých dob byli toho dne katechumeni společně křtěni a při tom na znamení nevinnosti v bílá

roucha oblačení. Křtění katechumenů dělo se toho dne k upomínce, že noví křesťané s Kristem vzkříšeným také k novému životu povstati mají. Na památku tohoto udělování křtu se dosud na bílou sobotu křestní voda světi.

Obrády toho dne jsou:

1. **Svěcení nového ohně.** Oheň ten jest obrazem Krista vzkříšeného, který proto z mrtvých vstal, aby všichni lidé poznali, že od Boha poslán byl a pravdě učil a že jest tudíž právě „světlo světa“.

Přede mší svatou se vedle chrámu připravená hranička dříví u přítomnosti kněze zapálí ohněm z kamene vykřesaným. To znamená, že Ježíš Kristus jest základní kámen církve, jež židé zavrhli (Sk. ap. 4, 11.) a z něhož vychází světlo osvěcující svět.

Kněz koná pak předepsané modlitby, kropí oheň svěcenou vodou a okuřuje kadidlem. Při tom posvěti se též pět zrn (kuliček z kadidla), které se později zasazují v podobě kříže do veliké svíce velikonoční (paškálu). V novém ohni spalují se zároveň zbytky svatých olejů z roku minulého.

2. Když se na to kněz do chrámu ubírá, **rozsvěcuje** od nového ohně nejprve **trojramennou svíci** (triangl), jež nejsvětější Trojici představuje, a sice u dveří rameno jedno, uprostřed chrámu druhé a před oltářem třetí. Po každé pokleká při tom a zpívá slova: „Světlo Kristovo“ (Lumen Christi), načež se odpovídá „Bohu díky“ (Deo gracias).

3. Před oltářem **světi se paškál**, veliká svíce, která představuje Pána Ježíše ukřižovaného a vzkříšeného. Při tom zpívá se krásný chvalo zpěv („Exultet“) a zasazuje se do paškálu oněch dříve posvěcených pět zrn, které rány Pána Ježíše vyobrazují. Potom rozsvěcují se od nového ohně paškál, věčná lampa a ostatní světla ve chrámě. Paškál umístí se na oltáři po straně evangelia, kde až do slavnosti Nanebevstoupení Páně stojí a při službách Božích se rozsvěcuje.

4. Potom čte se **dvanácte** částí z písma sv. Starého Zákona, tak zvaná **proroctví** (profecie), na zna-

mení, že se na Pánu Ježíši všechna proroctví vyplnila. Zároveň se jimi k duchovnímu z mrtvých vstání vybízeli ti, kteří chtěli křest svatý přijati.

5. Následuje **svěcení křestní vody** u křtitelnice (viz čl. 40.) Po svěcení tom zpívají se litanie ke všem svatým, při nichž kněz skloněn jest na stupních oltáře. Děje se to na památku, že se druhdy věřící za nové křesťany klečíce společně modlili, a svaté o přimluvu vzývali.

6. Po litaních slouží se **mše svatá**, v každém farním chrámě jen jedna a to v rouše bílém. Při „gloria“ opět se zvoní všemi zvony, čímž se již vzkříšení Páně oslavuje. Z téže příčiny zpívá kněz po epištole třikráte, vždy vyšším hlasem, radostné „alleluja“ (chvalte Pána), které i na konci mše sv. dvakráte se opakuje.

7. Slavná **památka vzkříšení** koná se téhož dne na večer za soumraku; konati ji v době, kdy se vzkříšení stalo (druhého dne přede dnem), bylo by nepříhodno. Kněz oděn v bílý pluvial sjímá po přiměřených modlitbách u Božího hrobu roušku s monstrance, načež obrátiv se s velebnou Svátostí k lidu, slavně zapěje: „Vstal jest této chvíle ctný Vykupitel.“ Na to nese velebnou Svátost ve slavném průvodu z chrámu ven, kde bývají domy na oslavu vzkříšení Páně osvětleny. Když se průvod vrátí do chrámu, končí slavnost chvalozpěvem sv. Ambrože a požehnáním. Ku konci přenáší ještě kněz svaté hostie z vedlejšího oltáře na oltář hlavní.

17. Slavnost velikonoční a ostatní část druhé doby.

1. **Hod Boží velikonoční**, památka to na onu velikou noc, kdy Pán Ježíš vstal z mrtvých, byl hned od počátku jednou z největších slavností v církvi. Radost ze vzkříšení Páně projevuje se tím, že chrám i oltáře se ozdobují; na oltář hlavní staví se socha vzkříšeného Vykupitele s praporem na znamení Jeho vítězství nad smrtí. Při mši sv. užívá se roucha barvy bílé a ozývá se radostné „alleluja“.

Na Hod Boží velikonoční žehnají se beránek, bochníčky a vejce. První křesťané po celý půst nejen masa, ale i vajec se zdržovali a proto, dříve než opět věci těch požívatí počali, požehnání je dali. Beránek připomíná zároveň beránka velikonočního u židů, jenž byl obrazem Vykupitele; vejce pak jsou vhodným obrazem vzkříšení.

O Velikonocích jest zasvěcen také ještě druhý den, pondělí, a čte se toho dne evangelium o cestě dvou učenníků do Emaus.

2. Neděl „po Velikonoci“ jest šest.

První **neděle** po Velikonoci jmenuje se **bílá** nebo také **provodní** (z provoda). Tuto neděli scházeli se totiž nově pokřtění opět ve svém bílém rouše do chrámu, kde po vykonaném průvodu a obnovení slibu křestního roucho to skládali. U nás se toho dne vedou obyčejné dítky v slavném průvodu do chrámu k prvnímu sv. přijímání.

3. Po svátcích velikonočních konají se tak zvané **prosebné průvody** (processí) a sice jeden na den sv. Marka (25. dubna) a tři po sobě v první dni po páté neděli po Velikonoci. Tyto nazývají se **průvody křížové**, protože se před knězem nese kříž na znamení, že vždy Krista následovati máme. Dle nich i neděle pátá po Velikonoci nedělí **prosebnou** neb **křížovou** se nazývá.

Průvody ty konají se do polí za tím účelem, aby chom sobě požehnání Božího na úrodě a odvrácení časného zla vyprosili. Při tom vzýváme svaté, modlíce se litanii ke všem svatým. Na cestě se průvod čtyřikráte zastaví před křížem neb kapličkou, čte se část evangelia a konají se přiměřené modlitby, načež se osení žehná a svécenou vodou kropí. Nebylo-li by kříže na cestě, postaví se kříž, který se před knězem nese. Kněz oděn jest v pluvial barvy fialové, kající, na znamení, že máme pokořiti se, uznávajíce, že pro hříchy své nejsme hodni obdržeti těch darů, za něž prosíme.

Průvody křížové konají se před Nanebevstoupením Páně, aby chom si připomenuli, že máme v nebi všemoc-

ného prostředníka a přímluvce (I. Jan 2, 1.) a že tudíž vyslyšení proseb svých s důvěrou očekávati můžeme.

Počátek těchto průvodů sahá do dávných dob. Průvod na den sv. Marka koná se již od r. 590., kdy papež Řehoř Veliký na odvrácení moru v Římě takový průvod prosebný uspořádal a když prosby jeho vyslyšeny byly, každoročně konati nařídil. Z podobné příčiny povstaly průvody křížové již roku 469. ve francouzském městě Vienně, působením biskupa téhož města, sv. Mamerta.

4. Poslední slavnost v druhé době, kterou tato také končí, jest **Nanebevstoupení Páně**. Slavnost ta koná se čtyřicátý den po Velikonoci; jest to vždy čtvrtek po křížových dnech. Odchod Pána Ježíše zobrazuje se tím, že se při slavné mši sv. po evangeliu, které vypravuje o tom, kterak Pán Ježíš vstoupil na nebesa, paškál zhasíná. Po mši sv. odstraní se z oltáře paškál i socha Pána Ježíše vzkříšeného.

18. C) V době svatodušní.

1. Třetí část roku církevního slove doba svatodušní podle hlavního svátku doby té, památky seslání Ducha sv. či **Hodu Božího svatodušního**. Protože událost ta stala se o židovské slavnosti letnic, vešlo i u nás v obyčej nazývati svátky svatodušní „letnice“.

Hod Boží svatodušní připadá padesátého dne po Velikonoci, a to vždy v neděli. Ve svatvečer ukládá se tuhý půst.

Ve svatvečer Hodu Božího svatodušního býval dříve, jako na bílou sobotu, udělován dospělým křest svatý, proto se dosud také toho dne světí voda křestní, avšak místo dvanácti čte se při tom jen šest prorocství.

Na památku seslání Ducha svatého udělují biskupové o svátcích svatodušních ve svých chrámech svátost biřmování. Mše svatá čte se v barvě červené.

2. O první neděli po svátcích svatodušních oslavuje církev sv. tajemství **nejsvětější Trojice Boží**. Slavnost nejsvětější Trojice zavedena byla pro celou církev ve

14. století. Na ten den vzpomínati máme dobrodiní, jež nám každá božská osoba prokázala, zvláště toho, že jsme ve jménu nejsv. Trojice pokřtěni, a máme slib křestní obnoviti.

V krajinách našich končí neděli o nejsvět. Trojici doba k vykonání velikonoční zpovědi určená.

3. Ve čtvrtek po nejsvětější Trojici koná se slavnost **Božího Těla**. Jest to radostná památka ustanovení nejsvětější Svátosti oltářní, která ze zeleného čtvrtku přenáší se na ten čas, kdy i příroda pomáhá k jejímu oslavení. Slavnost Božího Těla jest jedna z největších v roce církevním. Po slavné mši sv. nese kněz velebnou Svátost v ozdobené monstranci ve slavném průvodu pod nebesy ke čtyřem, venku postaveným oltářům. Slavný ten průvod koná se, abychom víru svou v přítomnost Pána Ježíše ve velebné Svátosti veřejně vyznali a Jemu nejhlubší úctu svoji dávali na jevo. Proto na cestu sype se kvítí a domy i oltáře ozdobují se zelenými ratolestmi. U každého oltáře, jež postaveny jsou na všechny čtyry strany světa, zpívá se částka sv. evangelia, která k ustanovení nejsvětější Svátosti se vztahuje. Po tom konají se přiměřené modlitby a uděluje se požehnání. Na cestě od posledního oltáře zpívá se chvalozpěv sv. Ambrože a ve chrámě se průvod požehnáním ukončí.

Slavnost Božího Těla vzala původ svůj v městě Lutichu v Belgii působením nábožné klášternice blahosl. Juliany (6. dubna). V městě tom konala se ponejprv roku 1246. Papež Klement V. ji pro celou církev potvrdil r. 1311.

4. Tak jako v době vánoční připomíná se nám příprava na Vykupitele, jeho narození a mládí; v době velikonoční jeho veřejný život, působení, utrpení, smrt, vzkříšení a nanebevstoupení; tak uvádí nám doba svato-dušní na paměť založení, rozšíření a působení církve Páně, která údy své milostmi Ducha sv. posvěcuje a ku spasení vede. Toto působení církve trvati bude do skonání světa.

Proto jest „neděl po sv. Duchu“ mnoho, pravidelně 24. Je-li neděl po sv. Duchu více než 24 (viz čl. 11.),

čtou se o nich evangelia z těch neděl po Zjevení Páně, které toho roku byly vypuštěny. Evangelium o zkáze Jerusálema a posledním soudu čte se ale vždy na neděli poslední.

II. Svátky Panny Marie a Svatých.

19. Svátky Panny Marie.

Církev sv., vedouc nás jako pečlivá matka dítky své ku blaženosti věčné, ukazuje nám i na příkladech, kterak blaženosti té dosahovati máme. Za tou příčinou koná časté památky svatých a světic Božích, kteří ctnostmi svými jako hvězdy na obloze n-beské osvěcovati mají temnou pouť naši životem vezdejším. Konání památky svatých má mimo to i ten účel, abychom svaté ctili a v potřebách svých přímluvu jejich si zasloužili.

Mezi všemi svatými nejčastěji za vzor staví nám církev sv. nejblahoslavenější Pannu Marii, oslavujíc její ctnosti a nejdůležitější události požehnaného jejího života pozemského. Za svěcených svátků Panny Marie jest osm:

1. Svátek **Neposkvrněného početí Panny Marie**, dne 8. prosince. Koná se na památku, že Panna Maria zvláštní milostí Boží od hříchu dědičného ochráněna byla. Slušeloť zajisté, aby ta, která měla státi se matkou Syna Božího, sama hříchem nikdy poskvrněna nebyla. Slavnost tato sice již dříve v církvi se konala, avšak teprve papež Pius IX. prohlásil učení o neposkvrněném početí Panny Marie za článek víry 8. prosince r. 1854.

2. Svátek **Očišfování Panny Marie**, též **Obětování Páně** neb **Hromnice** zvaný, 2. února.

Předmětem svátku toho jest známá událost, která se stala s dítkem Ježíš 40. den po Jeho narození ve chrámě Jerusalemském.

K upomínce na slova starce Simeona, který Pána Ježíše nazval „světlo světa“, přinášejí křesťané toho dne

do chrámu voskové svíce, které se před velkou mší sv. světí a s rozsvícenými pak průvod kolem chrámu se koná. Konání tohoto průvodu zavedl papež Gelasius (492.), aby jím podobný pohanský, neslušný průvod odstranil a nahradil. Svěcené ty svíčky nazývají se hromničky (o užívání hromniček viz čl. 38.).

3. Svátek **Zvěstování Panny Marie**, jenž světí se 25. března, připomíná radostné poselství, které archanděl Gabriel Panně Marii v Nazaretě přinesl a oslavuje onen okamžik, kdy „Slovo tělem učiněno jest.“

Případne-li svátek Zvěstování Panny Marie na některý den ve svatém témdnu až do zeleného čtvrtka, tento včítaje, jest týž den sice zasvěceným, avšak ve chrámě se ona památka koná až v pondělí po bílé neděli. Padne-li ale na den 25. března veliký pátek nebo bílá sobota, není ten den zasvěceným, nýbrž až pondělí po bílé neděli.

4. **Navštívení Panny Marie** v první neděli července. Jest to památka onoho navštívení, kterým Panna Maria spěchala sdělit svoji radost s tetou svou sv. Alžbětou. Připomíná také původ a počátek radostného a velebného chvalozpěvu „Magnificat“ (Velebí duše má Hospodina).

5. Svátek **Nanebevzetí Panny Marie** 15. srpna.

Dle starého podání bylo tělo Panny Marie po smrti vzato do nebe, neboť když svatí apoštolové, jak dosvědčuje svatý Jan Damascenský, po několika dnech hrob její otevřeli, našli jen pozůstalé roucho vydávající líbeznou vůni.

6. Dne 8. září oslavuje církev sv. **narození Panny Marie**.

7. Následující pak neděli koná se slavnost **Jména Panny Marie**. Jako na den a v oktáv Jména Ježíš udělují se i na tento svátek a v jeho oktáv za obyčejnými podmínkami plnomocné odpustky.

Slavnost Jména Panny Marie zavedena byla na památku a na poděkování za vítězství křesťanů nad Turky u Vídně (1683.), jehož na přimluvu Panny Marie dobyl král polský Jan Sobieski. Podobného vítězství nad Turky dobyli křesťané na moři u Lepanta pod vedením

Don Juana Rakouského dne 7. října 1571., právě když v Římě papež Pavel V. nejen sám Pannu Marii vzýval, ale i, slavné konání pobožnosti růžencové nařídil. Na památku tohoto a ještě jiných vítězství křesťanů nad Turky (u Temešvaru 1715.) koná se ke cti Panny Marie každoročně

8. Slavnost růžencová na první neděli v říjnu.

Protože Panna Maria častěji byla pomocnicí křesťanů v boji s úhlavním nepřítelem křesťanstva, Turkem, vyobrazuje se ona stojí na půlměsíci, jenž jest odznakem stoupců Mohamedových.

Mimo tyto zasvěcené svátky Panny Marie konají se v církve ještě jiné toliko ve chrámě, jako: Zasnoubení Panny Marie (23. ledna), sedmi bolestné Panny Marie (v pátek před květnou nedělí), Panny Marie Karmelské (16. července), Panny Marie Sněžné (5. srpna), obětování Panny Marie co dítky a j. v.

Zvláště zasvěcen jest úctě Panny Marie měsíc máj; na mnohých místech koná se v něm zvláštní pobožnost májová.

20. Svátky Svatých obecně zasvěcené.

Památka svatých nekoná se v den jejich narození, nýbrž pravidelně v den jejich úmrtí, protože tento den jest počátkem jejich blaženosti věčné. Výminku činí pouze památka narození Panny Marie a sv. Jana Křtitele, že při narození svém nebyli poskvrněni hříchem dědičným. Církev sv. sice každý den věnuje památce více svatých, však způsobem svátků zasvěcených v celé církvi koná se toliko svátek:

1. **Sv. Štěpána**, jahna a prvomučenníka, dne 26. prosince.

2. **Sv. apoštolů Petra a Pavla** 29. června. Památka jejich proto koná se jednoho dne, že téhož dne oba podstoupili v Římě smrt mučnickou (r. 67.). Sv. apoštol Petr byl ukřižován hlavou dolů a sv. apoštolu Pavlu byla hlava sfata.

3. **Andělů strážných** první neděli v září. Slavnost ta uvádí nám na paměť učení církve o andělech, jakož i povinnosti, které máme k nim.

4. **Slavnost všech svatých.**

Při velikém počtu svatých není ovšem možno, aby památce každého zvláštní byl věnován den. Proto zasvětila církev svatá den 1. listopadu památce a uctění všech najednou.

Počátek slavnosti té stal se v Římě ve století 7. Byl tam totiž a jest dosud z doby pohanské chrám, který nazýval se „pantheon“, t. j. chrám všem bohům zasvěcený. Když pohanství kleslo, daroval jej císař papeži Bonifaciu IV. Papež proměnil jej ve chrám křesťanský a dal do něho převézt mnoho kostí sv. mučovníků z katakomb a zasvětil jej ke cti Pany Marie, všech mučovníků a svatých.

Od té doby konala se památka zasvěcení toho v Římě dne 1. listopadu, až ve stol. 9. rozšířena slavnost ke cti všech svatých na celou církev.

5. Slavnosti všech vyvolených v nebi připojuje církev sv. (dne 2. listopadu) **památku dušiček** čili všech věrných zemřelých, to jest duší v očistci se nalézajících. Památkou tou připomíná se nám obcování svatých a povinnost naše, duším v očistci pomáhati modlitbou, obětí mše sv. a jinými dobrými skutky. Již v předvečer konají se církevní hodinky za zemřelé a průvod po hřbitově. Na den dušiček, ač není svátkem zasvěceným, koná se kázání, po něm modlitby a mše sv. za zemřelé. Na to modlí se kněz u katafalku či tumbly modlitby za zemřelé jako při pohřbu a koná opět průvod po hřbitově. Prvně konal takto památku dušiček opat Odillo ve francouzském klášteře Klugny r. 998. Odtud rozšířila se po celé církvi.

21. **Svátky svatých patronů.**

Jako každý křesťan, neb i celé společnosti (osady) a stavy křesťanů mají své patrony, jež zvláště ctí, tak mívá i každá země za patrony jednoho neb více světců, jichž zvláštní ochraně se odporučuje. Jsou to obyčejně

takoví světci, kteří buď v zemi té se narodili, neb v ní žili a působili, nebo světci, jichž těla v zemi té odpočívají.

Zasvěcenými svátky svatých patronů jsou: V Čechách svátek sv. Jana Nepomuckého, 16. května († 1393.) a sv. Václava, 28. září († 935.). Na Moravě svátek sv. Cyrilla a Methoděje, 5. července († 869. a 885.). Ve Slezsku svátek svatě Hedviky, kněžny, 15. října († 1243.)

Mimo to ctí se v Čechách za patrony země ještě: Sv. Vít (15. června), mučenník († 303.); ostatky jeho nalézají se ve chrámě jemu zasvěceném na hradě Pražském. Sv. Ludmila (16. září), babička sv. Václava a první křesťanská kněžna česká, mučennice († 921.); tělo její odpočívá ve chrámě sv. Jiří v Praze. Sv. Ivan (25. června), poustevník v Čechách ve stol. 9. Sv. Vojtěch (23. dubna), druhý biskup Pražský, mučenník († 997.); tělo jeho nalézá se ve chrámě sv. Víta v Praze. Sv. Benedikt s bratřími (12. listopadu), klášterníci. Byli umučeni v Polsce (1005.); ostatky jejich jsou v Praze. Sv. Prokop (4. července), poustevník, pak první opat v klášteře na Sázavě († 1053.). Sv. Volfgang (31. října), biskup v Řezně († 994.). Sv. Jiří (24. dubna), voják, mučenník († 303.). Sv. Kosmas a Damian (27. září), bratři lékařové z Arabie, mučenníci za císaře Diokleciana. Sv. Sigmund (2. května), král v Burgundsku, mučenník († 524.). Sv. Norbert (6. června), zakladatel řádu premonstratů († 1134.). Ostatky jeho jsou v klášterním chrámě na Strahově v Praze. Bl. Anežka (2. března), z rodu Přemyslova, abatyše v Praze († 1282.).

Část třetí.

O svatých úkonech a obřadech.

22. O svatých obřadech, jež opakují se častěji.

K nejpřednějším úkonům bohoslužebným počítají se: Mše svatá, společné pobožnosti, svátosti a svátostiny. Při těchto bohoslužebných úkonech opakují se některé obřady častěji. Těch význam vyložíme nejprve. Jsou to zvláště:

1. Znamení svatého kříže, jímž kněz sebe neb jiné osoby a věci žehná. Znamením tím hlásí se křesťan ku praporu svého ukřižovaného Mistra, z Jehož zásluh milostí se mu dostává; znamením tím vyznává víru svou v nejsvětější Trojici; proto jest obyčej, znamení to činiti třikráte. Toto trojí znamení sv. kříže, na čele, ústech a prsou, připomíná zároveň křesťanu jeho povinnost, že má víru svoji nejen znáti, ale i ústy vyznávat i v srdci zachovávat, t. j. svými myšlenkami, řečmi i skutky osvědčovati, také že má v Boha věřiti, v něho doufat i jej milovati.

2. Kněz častěji některé věci bohoslužebné líbá, jako oltář, patenu, obrazy a ostatky svatých a j. Políbení to děje se na znamení úcty a lásky k Bohu a protož i věcem jemu zasvěceným.

3. Klekání na jedno neb obě kolena znamená nejhlubší úctu, kterou Bohu vzdáváme. Nejhlubší pokora, ale zároveň i největší zármutek a bolest vyjadřuje se položením na zemi, jak děje se na veliký pátek neb při udělování svátosti svěcení kněžstva.

4. Obyčejným znamením úcty a pokory při službách Božích jest jako v životě obecném sklánění hlavy,

neb i těla, které buď s pokleknutím spojeno bývá, neb i samo o sobě se děje jako před křížem a obrazy svatých, nebo když vyslovujeme nejsvětější jméno „Ježíš.“

5. Ruce kněz při modlitbě někdy spíná. Spínáním rukou při modlitbě dáváme na jevo, že jsme ve všem na milost Boží odkázáni, nemohouce si pomoci, jako člověk, jenž má ruce spoutané. Jindy drží je rozpjaté vzhůru, čímž označuje se, kam při modlitbě i mysl svoji obraceti máme.

Někdy rozepjav ruce opět je spíná, jakoby modlitby všech přítomných shrnoval a se svými spojoval (při „oremus“); při tom je někdy vztahuje nad hlavu (ku p. než požehnání dává ku konci mše) na znamení, že všechna milost s hůry od Boha přichází. Vzkládání rukou znamená požehnání Boží a ochranu Ducha svatého, které se nám skrze posvátné úkony dostává.

6. Když při službách Božích kněz bije se v prsy, projevuje svou nedostatečnost a hříšnost, jakož i pokoru a lítost, které k odpuštění hříchů nezbytné potřebí jest.

Stejný účel a význam mají jednotlivé tyto obřady, když konají je věřící sami.

I. O mši svaté *).

23. O mši svaté vůbec.

Nejpřednější i nejdůležitější část a jako střed služeb Božích jest mše svatá. Podle slov Pána Ježíše: „To čiňte na mou památku“, koná kněz při mši sv. totéž, co Pán Ježíš při poslední večeři s chlebem a vínem konal. K tomu připojila církev sv. během časů mnohé obřady, které přesvatý ten úkon oslaviti a pobožnost věřících rozmnožovati mají.

*) Přítomná knížka má sloužiti za doplněk katechismu. Proto opomenuto zde všechno, co o bohoslužebných úkonech v katechismu stojí.

Mezi slovy, jež kněz při mši sv. říká, některá častěji se opakují. Slova ta k snadnějšímu pochopení zde v překladu klademe:

Dominus vobiscum = Pán s vámi jest pozdrav, jež kněz, k lidu obrácen, pronáší. Biskup pozdravuje slovy: pax vobis = pokoj vám.

Odpověď k pozdravu tomu zní: et kum spiritu tuo = i s duchem tvým.

Slovem: oremus = modleme se. vyzývá kněz věřící, aby modlitby své s modlitbami jeho spojovali. Modlitby ty zakončují se obyčejně slovy: per omnia sékula sékolorum = po všechny věky věkův.

Obrady mše sv. rozdělují se ve čtyry hlavní části: evangelium, obětování, proměna či pozdvihování, přijímání.

Dle způsobu, jímž se mše sv. slouží, rozeznává se: tichá mše sv., když kněz všechny modlitby po tichu říká; zpívaná, když některé z nich zpívá. Zpívané mši svaté ve dni sváteční říkají lidé velká mše sv. Je-li při zpívané mši sv. více kněží přísluhujících (podjahan, jahan) nazývá se slavná.

Mše sv. za zemřelé v barvě černé jmenuje se requiem (zádušní).

24. Evangelium.

První část mše sv. má jméno evangelium, protože se při ní čte částka některého ze čtyř evangelií.

Kněz oděn v roucho mešní přistoupí k oltáři, postaví na korporale zahalený kalich a otevře na levé straně*) oltáře mešní knihu (missal). Sestoupiv pak na znamení nehodnosti se stupňů oltáře, říká tu střídavě s ministranty:

1. Stupňové modlitby. Tyto záleží ze žalmu 42., obecné zpovědi (konfiteor) a prosby za odpuštění hříchů, protože i kněz i věřící mají konati oběť mše svaté se srdcem čistým.

*) Levá strana oltáře jmenuje se ta, která jest po levé ruce obrazu Ukřižovaného, jež se uprostřed oltáře nalézá.

Ministrant odpovídá knězi ve jménu všech přítomných věřících, kteří v prvních dobách sami s knězem modlitby ty konali.

2. Vystoupiv vzhůru, líbá kněz místo, kde jsou ostatky svatých a prosí svaté za přímluvu, načež počne z mešní knihy čísti svátku neb slavnosti přiměřený počátek mše sv. (**Introit**, vstup). Počáteční tato slova dávají někdy celé mši sv. jméno (*rorate, requiem*).

3. Po introitu vrátí se kněz do prostřed oltáře a vyzývá Boha za milosrdenství a sice každou božskou osobu třikráte, říkáje střídavě s ministrantem třikráte: **Kyrie elejson** = Pane, smiluj se, třikráte: **Kriste elejson** = Kriste smiluj se, a opět třikráte: **Kyrie elejson**.

4. Následuje radostný chvalozpěv andělů „**Gloria**“, (sláva na výsostech). V době kajicné a při requiích, (když jest barva fialová a černá), se gloria vynechává.

5. Po gloria kněz líbá oltář a pozdravuje lid. Vybidnuv pak věřící k společné modlitbě (slovem „*o remus*“) modlí se z knihy jednu neb více modliteb **kollekt**y (modlitby sebrané) zvaných, v nichž své a lidu prosby, jakoby sebrané Bohu přednáší.

6. Po kollektách následuje **epištola**, jest to čtení, vyňaté buď z listů sv. apoštolů (epištol), neb z některé knihy písma sv. Starého Zákona.

Na konci epištoly dá kněz ohlédnutím ministrantu znamení, a ten poděkuje slovy: „Bohu díky“ (*Deo gracias*).

Mezi tím, co kněz modlí se krátký verš „**graduale**“ (zpěv stupňový) zvaný, chystá se ministrant ku přenesení mešní knihy.

7. Když po graduale kněz uprostřed oltáře skloněn koná přípravnou modlitbu, přenáší ministrant mešní knihu na pravou stranu oltáře *) a kněz přistoupiv k ní, počne čísti **evangelium**.

Na počátku evangelia žehná kněz knihu a sebe sv. křížem. Podobně činí i věřící a při tom vstanou na dů-

*) K uvarování omylů a nedorozumění nazývá se proto pravá strana oltáře lépe strana evangelia a levá strana epištoly.

kaz úcty ke slovu Božímu a na znamení, že hotovi jsou učení Pána Ježíše nejen znáti, nýbrž i vyznávatí, plniti a když potřebí i hájiti. Po přečtení evangelia líbá kněz mešní knihu a ministrant děkuje slovy: Chvála Tobě, Kriste (Laus tibi Christe).

Při slavné mši sv. zpívá epištolu podjahan a evangelium jahan.

Po evangeliu následoval dříve ihned výklad svatého čtení čili kázání. Po něm museli se čekatelé křtu (katechumeni) a veřejní kajníci vzdáliti do předsíne chrámové. Proto nazývala se část mše sv. od začátku až do evangelia mše katechumenů, ostatní část mše věřících.

8. Někdy říká kněz po evangeliu vyznání víry, (**Kredo**), jak na sněmu v Nicei a Cařihradě (roku 325. a 381.) složeno bylo. Tím první část mše svaté se ukončuje.

25. Obětování.

Druhá část mše sv. jmenuje se obětování, protože v ní kněz Bohu dary podává či obětuje.

1. Nejprve pozdravuje kněz lid, vyzývá jej pak k modlitbě. Na to pomodliv se krátký verš offertorium (obětování) zvaný odhaluje kalich dosud zakrytý, aby mohl obětovati. Při tom se věřící upozorňují znamením zvonku, že druhá část mše sv. počíná.

Obětování či podávání darů děje se tak, že kněz drží obětní dary chleba a vína, k němuž trochu vody přimíchal, asi ve výši svých očí a prosí, aby je Bůh milostivě přijal za hříchy jeho, za všechny přítomné, za živé i za mrtvé. Na to umývá kněz své ruce na straně epištoly.

Chléb bere se ke mši sv. pšeničný, nekvašený, protože Pán Ježíš při poslední večeři také takový v tělo své proměnil. Víno musí býti přirozené. Přimíchání vody k vínu děje se dílem proto, že také Pán Ježíš při poslední večeři dle obyčeje tak učinil, dílem na pa-

mátku, že při smrti Páně z otevřeného boku tekla krev a voda.

Smíšení to zobrazuje také nerozlučné spojení božství a člověčenství v osobě Ježíše Krista.

Umývání rukou připomíná čistotu srdce, s kterou se nejsvětější oběť konati má. Původně bylo umývání to i potřebno, protože věřící, kteří chtěli mít podílu na oběti, sami přinášeli obětní dary a kladli je na stůl vedle oltáře. Mezi tím zpíval se žalm, jehož zbytek jest nynější offertorium. Z těchto darů odděloval kněz a kladl na oltář, čeho ku proměně bylo potřebí, a tím snadno rukou svých poskvrnil. Co z darů těch zbylo, sloužilo k výživě kněží a chudých. Nyní ti, kdož přejí sobě, aby kněz na jejich úmysl obět mše sv. konal, dárek peněžitý k těmž účelu věnují. Tak zvaná „ofěra“ jest zbytek dávného toho přinášení darů od věřících.

2. Vrátiv se po umývání rukou do prostřed oltáře, prosí kněz skloněn ještě jednou Boha, aby oběť tu milostivě přijal ku cti své a spásě věřících a k podobné prosbě vybízí i přítomné, obrátiv se k nim, slovy: „Orate fratres“ (modlete se bratří). Na to z knihy koná jednu neb více (vždy tolik, mnoho-li bylo kollekt) modliteb tichých (**sekrety**), po nichž následuje chvalo zpěv **preface** zvaný. Chvalozpěv ten a s ním, i druhá část mše svaté zakončuje se slovy: Svatý, svatý, svatý . . . (**sanktus**), při čemž ministrant třikráte po sobě zazvoní. Od **sanktus** máme klečeti až do přijímání.

26. Proměna či pozdvihování.

Třetí část mše sv. má jméno proměna, protože se v ní proměňuje chléb a víno v tělo a krev Pána Ježíše; jmenuje se také pozdvihování, protože hned po proměně kněz tělo a krev Pána Ježíše pozdvihuje nad hlavu, aby se věřící Pánu Ježíši klaněli.

Tato část mše sv. jest každodenně stejná a sluje proto řeckým jménem **kanon** (pravidlo). Také nazývá se **tichá mše sv.**, protože i při zpívané mši svaté celá tiše se říká. Nejdůležitější děj ve třetí části, ano v celé mši sv. jest proměna chleba a vína v tělo a krev Pána

Ježíše, neboť bez této proměny nebyla by mše sv. obětí, že nebylo by darů Boha důstojných.

1. Dříve než proměnu koná, modlí se kněz za církev, za svatého Otce, za biskupa, zeměpána, a za všechny křesťany vůbec. Pak modlí se v duchu za ty živé křesťany, za které buď obět koná, neb zvláště modliti se chce (**memento za živé**) a za všechny přítomné. I věřící mají v té chvíli podobně za živé své milé se modliti. Na to v z p o m í n á kněz z á s l u h Panny Marie, svatých apoštolů a některých mučenníků první doby. Pak s k l á d á r u c e n a o b ě t n í d a r y, jako to činil ve Starém Zákoně nejvyšší kněz, když obětoval za hříchy. Označuje se tím, že Pán Ježíš naše hříchy na sebe vzal a za ně se Bohu obětoval. Konečně ž e h n á o b ě t n í d a r y sv. křížem třikráte společně a jednou každý zvláště a prosí Boha, aby je v tělo a krev Páně proměnil. V té chvíli dává se znamení zvonkem, že posvátný okamžik proměny a příchodu Pána Ježíše se blíží. Ve chrámě všecko utichne; kdo neklekl při sanktus, má pokleknouti nyní.

2. Hned na to koná se **proměna** z moci Pána Ježíše tím způsobem, že kněz s chlebem a vínem totéž činí a jménem Pána Ježíše nad nimi totéž říká, co činil a mluvil Pán Ježíš při poslední večeři. Vyřknuv slova proměny kněz ihned pokleká a klaní se Pánu Ježíši, načež proměněné spůsoby k účtě věřících nad hlavu p o z d v í h u j e. Při tom věřící bijí se třikráte v prsy a litujíce hříchů svých, říkají: „Bože, buď milostiv mně hříšnému.“

Při pozdvihování máme hříchů svých litovati, protože pozdvížené tělo a krev Páně připomínají nám obět na kříži, jejíž příčinou i naše hříchy byly.

3. V modlitbách p o p o z d v í h o v á n í připomíná kněz utrpení, vzkříšení a nanebevstoupení Páně, jak to Pán Ježíš poručil slovy: „To čiňte na mou památku.“ Pak prosí Boha, aby na tuto čistou a svatou obět mile shlédl a ji přijal, jako přijal druhy obět Abelovu, Abrahamovu a Melchisedechovu.

Jako před pozdvihováním modlil se za živé, tak m o d l í s e n y n í p o t i c h u z a m r t v é, zvláště za ty,

kteří mu odporučeni neb mili jsou (**memento za mrtvé**). Podobné i věřící mají v té chvíli na duše v očistci a zvláště na své milé zemřelé pamatovati.

27. Přijímání.

Ve čtvrté části kněz přijímá, to jest požívá tělo a krev Pána Ježíše.

1. Nejprve koná **modlitby přípravné**, z nichž první jest modlitba Páně (Pater noster). Poslední prosbu modlitby té říká ve jménu lidu ministrant. Na to sv. hostii láme, jako činil Pán Ježíš při poslední večeři a jednu částěčku vypouští do kalichu na znamení nerozlučného spojení živého těla a živé krve Páně v obojí způsobě; ostatní dvě částky klade na patenu. Potom se třikráte bije v prsy, říká: „Beránku Boží, jenž snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi“, (po třetí řekne: „uděl nám pokoje“).

Kdykoliv kněz po pozdvihování těla a krve Páně se dotýká, vždy napřed i potom z úcty pokleká.

2. Následuje **příprava bližší**. Kněz hluboce k oltáři skloněn, koná tři krátké modlitby, v nichž prosí za odpuštění hříchů, aby přijímání to sloužilo mu ku spáse. Na to pokleká, bere obě části těla Páně do ruky levé a pravou bije se třikrát v prsy, říká: „Pane, nejsem hoden . . .“ Při tom se třikrát zazvoní a věřící klečící bijí se zároveň s knězem v prsy a taže slova říkají.

3. Po tom kněz tělo a krev Páně **přijímá** se slovy: „Tělo (krev) Pána našeho Ježíše Krista ostříhej duši mou k životu věčnému.“

Po přijímání kněze přistupují ke stolu Páně věřící, jimž se velebná Svátost podává v menších částkách způsobu chleba. Někdy se děje přijímání věřících až na konci mše sv. Kdo při mši sv. nepřijímá skutečně, má přijímati aspoň duchovně, to jest má vzbuditi upřímnou touhu po spojení s Pánem Ježíšem a lítost nad hříchy.

4. Když byl kněz kalich vysušil a opět zahalil, dokončuje mši sv. z mešní knihy na straně epištoly, kde

čte nejprve krátký jeden verš žalmu **kommunio** (přijímání) zvaný. Dříve býval to delší zpěv mezi přijímáním věřících. Pozdraviv pak lid, vyzývá jej opět k modlitbě a sám modlí se na poděkování jednu neb více (tolik co kollekt) modliteb „p o p ř i j í m á n í“ (**postkommunio**) zvaných.

5. Po těch věřící naposledy pozdravuje a propouští řka: „Ite missa est“ (jděte, mše jest skončena), načež ministrant odpoví: „Deo gracias“ (Bohu díky). V době kající říká se místo „ite...“ „Benedikamus Domino“ (dobrořečme Pánu). Nežli se věřící rozejdou, ještě jim kněz ž e h n á a čte pak na pravé straně druhé evangelium; bývá to obyčejně počátek evangelia svatého Jana. Při tom dělají věřící totéž, jako při evangeliu prvním.

Při mši za zemřelé (requiem) říká kněz na konci: „requiescant in pace“ (ať odpočívají v pokoji) a lidu nežehná.

Po mši svaté uděluje se někdy též požehnání velebnou Svátostí (buď v ciboriu neb monstranci), což však, jsouc úkonem zvláštním, k obřadům mše sv. ne-náleží.

II. O společných pobožnostech.

28. Které jsou společné pobožnosti?

Mimo mši sv. konají se v církvi ještě ve chrámě i mimo chrám mnohé jiné bohoslužebné úkony, jimiž úctu svou k Bohu na jevo dáváme, a jež tuto pod jménem společné pobožnosti zahrnujeme.

Nejpřednější z nich jsou následující:

1. V neděli a ve svátek, někdy i ve všední dny konají se **odpolední služby Boží**. Na počátku vystavuje kněz velebnou Svátost, pak modlí se litanie a jiné ještě modlitby a na konec uděluje požehnání velebnou Svátostí. **Litanie** jest pobožnost, v níž Boha v potřebách svých za pomoc a svaté za přímluvu žádáme. Litanie mohou se též zpívat. Litanie obecně schválené jsou tři:

o všech svatých, loretanská a o Jménu Ježíš. Místo litaní konají se ve chrámech katedrálních, kollegiatních a klášterních, o velikých svátcích i v jiných chrámech tak zvané nešpory (vespery, t. j. večerní hodinky). Jest to část pobožnosti, kterou každý kněz denně v určitých hodinách konati má a která proto „kněžské či církevní hodinky“ (také modlení breviáře) se nazývá. Část, která připadá na večer, slove večerní část či večerní hodinky.

Nešpory záležejí ze žalmů, zpěvu a modliteb, jež střídavě od kněží a zpěváků na choru se konají. Po každé se při nich zpívá též velebný chvalozpěv Panny Marie „Magnifikat“ (velebí duše má Hospodina).

Někdy koná se při odpoledních službách Božích též pobožnost růžence. Pobožnost ta ku cti Rodičky Boží zavedena byla od sv. Dominika († 1221).

2. Uctění nejsvětější Svátosti oltářní. K veřejnému uctění se velebná Svátost na oltáři vystavuje neb v průvodu nosí. Vystavení velebné Svátosti na kratší dobu děje se někdy po mši svaté a při odpoledních službách Božích. Na celý den vystavuje se velebná Svátost o posledních dvou dnech svatého téhodne (v Božím hrobě); někde též ve tři dni masopustní. V některých velikých městech koná se k uctění nejsv. Svátosti p o b o ž n o s t 40 h o d i n n á tak, že koná se v každém chrámě buď 5 dní po sobě po 8 hodinách, neb 4 dni po 10 hodinách. V některých diecésích (tak v Budějovické) jest zavedeno „věčné uctění nejsv. Svátosti“ tak, že po celý rok každého dne v jednom chrámě k veřejné účtě vystavena bývá. Ze zvláštních příčin děje se někdy vystavení mimořádné.

Průvody s velebnou Svátostí konají se o vzkříšení Páně a o Božím Těle.

3. Církevní průvody (processí) jsou veřejné a společné pochody, jež koná kněz a lid za nábožných modliteb a zpěvů buď ve chrámě neb mimo chrám. Církevní průvody konají se, abychom víru svou veřejně vyznávali, Boha chválili, jemu děkovali a v potřebách prosili. Řádné (nařízené) průvody konají se o Hromicích, na květnou neděli, na den sv. Marka, o křížových

dnech a jmenované dva průvody s velebnou Svátostí. Mimo ně konají se průvody mimořádné: v čas sucha, dešťů, nemocí, na poděkování a p.

Navštěvují-li křesťané buď jednotlivě neb o průvodech v nábožném úmyslu proslavená svatá místa, říkáme tomu poutě. Na cestě se poutníci modlí nebo zpívají nábožné písně, na místě poutním přijímají svaté svátosti.

4. **Pobožnost křížové cesty** záleží v tom, že připomínáme si události, jež staly se při utrpení a smrti Páně, zvláště na cestě, po které Pán Ježíš s křížem krácel. Vzpomínky ty doprovázejí se přiměřenými modlitbami a nábožným zpěvem.

K živějšímu představení se výjevy ony zobrazují a obrazy ty ve chrámech neb zvláštních kapličkách zavěšují. Obrazy tyto, jichž jest 14, nazývají se též křížová cesta; každý jednotlivý slove zastavení. Pobožnost křížové cesty koná se zvláště v době postní.

III. O svátostech.

29. O svátostech vůbec.

Při každé svátosti rozeznáváme nejprve viditelné znamení, jež Pán Ježíš ustanovil, a jímž se milost uděluje těm, kteří svátost přijímají hodně. Mimo toto viditelné znamení konají se při udělování svátostí ještě obřady od církve sv. ustanovené k tomu účelu, aby se jimi účinky svátostí zobrazily, a věřící k pobožnosti povzbuzeni byli.

30. O křtu svatém.

Viditelné znamení při svátosti křtu jest liti vody a slova: „já tě křtím ve jménu Otce, i Syna i Ducha svatého.“ V dobách prvních dělo se křtění dospělých trojím ponořením do vody křestní a byly k tomu zřízeny zvláštní křestní kaple (baptisteria). Nyní děje se trojím poléváním temene hlavy v podobě kříže v tom

okamžiku, kdy se slova: „ve jménu Otce . . .“ vyslovují.

Obřady křtu sv. dělí se ve tři části. Prvá se koná v předsíni chrámové, druhá u křtitelnice až do udělení křtu, třetí po křtu samém.

1. Kněz oděn rochetou a fialovou štolou, přijímá nastávajícího úda církve, jež na rukou drží kmotrové **ve dveřích chrámových**, protože nekřtěný nemá dosud práva do chrámu vstoupiti a na znamení, že beze křtu nikdo do života věčného vejíti nemůže. Zde dává mu nejprve jméno některého svatého a poučuje jej, že k dosažení života věčného potřebí jest křesťanu zachovávatí přikázání. Na to třikráte dýchá ve tvář křtěnce, na znamení, že na křtu sv. milosti Ducha sv. účasten se stane. Potom znamená jej sv. křížem na čele a na prsou a vzkládá, modle se, ruku na hlavu jeho. Znamení kříže a vzkládání ruky se při křtu vícekrát opakuje.

Pak klade kněz do úst křtěnce trochu svěcené soli. V následující modlitbě prosí kněz Boha, aby zlý duch od křtěnce navždy odstoupil, což slove zaklínání (exorcismus) a po příchodu ke křtitelnici se ještě jednou opakuje. Dotknuv se pak dítky koncem štol, uvádí je kněz do chrámu, říká: „vejdi do chrámu Božího, abys měl jednou podíl s Kristem ve slávě věčné.“ Na cestě ku křtitelnici modlí se kněz i kmotři Věřím v Boha a Otčenáš.

2. **U křtitelnice** dotýká se kněz prsty slinou zvlhčenými uší a nosu dítky, říká: „effeta“ (otevři se) na znamení, že pokřtěný bude povinen uší svých slovu Božímu rád otvírati a libou vůni křesťanských ctností vydávati. Na to následuje první část křestního slibu, v níž se křtěnec ústy kmotrů svých zlého ducha odříká.

Na znamení posily v tomto boji proti zlému duchu maže jej na to kněz sv. olejem křtěnců na prsou a mezi lopatkami. Následuje druhá část slibu křestního, v níž se křtěnec zavazuje, že bude po celý život pevně věřiti. Když pak křtěnec ústy kmotrů ještě jednou prohlásí, že pokřtěn býti chce, pokřtí jej

kněz způsobem napřed uvedeným. Před křtem zaměňuje stolu fialovou za bílou.

Po křtu svatém maže kněz nového křesťana na temeně hlavy sv. křížem, což znamená, že od té chvíle náleží Kristu (Pomazanému Páně). Místo bílého roucha, v němž se druhdy novokřtění oblačeli, klade kněz dítku okolo hlavy bílý vínek, pak podává mu hořící svíci, napomínaje jej, aby „bez úhony zachoval křest svůj“ (milost). Hořící svíce pamatuje na slova Pána Ježíše: „Tak svět světlo vaše před lidmi . . .“ (Mat. 5, 16.). Kmotrové svíce té se dotýkají na důkaz, že nad splněním povinnosti té bdí budou. Ku konci propouští kněz pokřtěného, řka: „Odejdi v pokoji a Pán budiž s tebou.“

Když dítko od osoby světské (v čas nevyhnutelné potřeby) pokřtěné, ostalo by na živu, doplňuje na něm kněz obřady křestní ve chrámě.

31. O svátosti biřmování.

Obřady svátosti biřmování koná biskup dílem společně nade všemi biřmovanci, dílem na každém zvlášť. Viditelné znamení jest vzkládání rukou, modlitba a mazání svatým křížem.

1. Biřmovanci, shromáždivše se ve chrámě, vzbuzují nejprve tři božské ctnosti, načež biskup, stoje u oltáře vztahuje ruce své nade všemi, a za dary Ducha sv. se modlí. Při tom biřmovanci klečí.

2. Pak jde biskup od jednoho biřmovance ke druhému, klade pravou ruku na jeho hlavu, a maže jej při tom na čele sv. křížem v podobě kříže a pravi: „N. (dává mu jméno), znamenám tě znamením sv. kříže a biřmuju tě (posiluju) křížem spasení ve jménu Otce, i Syna i Ducha sv.“ Dotknuv se ještě lehce dvěma prsty tváře jeho, jako by mu políček dával, dí: „Pokoj s tebou.“

Mazání sv. křížem děje se v podobě kříže na čele, aby se naznačilo, že křesťan nemá se za kříž Kristův a víru svou nikdy stydět, ale že ji má neohroženě vyznávat a když třeba, pro ni i trpět, což se mu po-

ličkem připomíná. Jen tím způsobem může dosáhnouti křesťan pravého pokoje, kterého svět dáti nemůže.

Ku konci modlí se biskup opět u oltáře za všechny bířmovance společně, a vybízí je, aby říkali vyznání víry. Na to, požehnav jim, je propouští.

Také bířmovanci dává biskup jméno některého svatého, aby měl v nebi nového přímlavce a vzor k následování. Ku bířmování běře se také kmostr za svědka závazku, který se přijetím svátosti té každému ukládá. Kmostr klade při bířmování pravou ruku na pravé rameno bířmovance.

32. O nejsvětější Svátosti oltářní.

Viditelné znamení nejsvětější Svátosti jest způsob chleba a vína a slova proměny. Udělování svátosti té děje se následujícím řádem:

1. Po vykonané zpovědi přiklekají věřící k oltáři a uznávajíce nehodnost svoji, činí nejprve obecné vyznání hříchů (konfiteor = vyznávám se). Ve jménu jejich říká konfiteor ministrant. Kněz, obrátiv se pak k nim, uděluje jim obecné rozehřešení.

2. Na to běře kněz z ciboria sv. hostií a ukazuje ji věřícím, řka (latinsky): „Ejhle beránek Boží...“ a pak po třikráte: „Pane, nejsem hoden...“ Věřící klečíc, klaní se Pánu Ježíši, říkají v duchu uvedená slova zároveň s knězem a bijí se při tom třikráte v prsy. Děje se tak na znamení pokory a lítosti nad hříchy, jakož i důvěry v Pána Ježíše, s jakou se každý ku stolu Páně přibližovati má.

3. Potom klade kněz svatou hostií každému na jazyk se slovy: „Tělo Pána našeho Ježíše Krista ostříhej duši tvou k životu věčnému. Amen.“

Věřícím podává se velebná Svátost z důležitých příčin pouze ve způsobě chleba. 1. Ve způsobě vína by velebná Svátost snadno rozlita a tak zneuctěna býti mohla. Zvláště obtížno bylo by, donášeti ji k nemocným. 2. Není všude vína dostatek a nedala by se také velebná Svátost ve způsobě vína dlouho uchovati a před kysáním uchrániti. 3. Některým lidem je chuť vína odporna, mnozí ho

ani nesnesou. Zvláště nemilo bylo by mnohým, píti z kalichu společného, tak že by raději sv. přijímání se zdržovali. 4. Konečně vyjadřuje církev sv. tím víru svou, že Pán Ježíš jest v každé způsobě přítomen celý, a že ku spasení není potřeby, přijímati spůsoby obě. Řekl sám Pán Ježíš: „Kdo jí chléb tento, živ bude na věky.“ (Jan 6, 59.)

33. O svátosti pokání.

Svátost pokání uděluje se takto:

1. Kajicník pokleká u zpovědnice a prosí nejprve za požeňání, „aby se ze hříchů svých zcela a dobře vyzpovídati mohl.“

2. Dosáhnuv kněžského požeňání, říká napřed obecnou zpověď, na to vyznává hřichy, vyjadřuje lítost, slibuje opravdové polepšení a prosí za rozhřešení a spasitelné pokání.

3. Zpovědník dává kajicníku vhodné naučení a napomenutí, ukládá mu kající skutky a pak jej rozhřešuje slovy: rozhřešuji tě ze hříchů tvých ve jménu Otce, i Syna i Ducha sv.“, při čemž jej svatým křížem žehná. A to jest viditelné znamení svátosti pokání. Při tom kajicník kleče bije se třikráte v prsy a vzbuzuje lítost nad hřichy, řka: Bože, buď milostiv mně hříšnému.

Kajicník zpovídá se kleče na znamení pokory, s jakou sv. zpověď konati se má. Z některých zvláště velikých hříchů rozhřešovati, vyhrazuje sobě papež neb i biskup a takové slovu hřichy vyhrazené (reservaty). Zpovědník může rozhřešiti z nich teprve, když si k tomu plnomocenství vyžádal.

34. O svátosti posledního pomazání.

1. Se svátostí touto uděluje se nemocnému obyčejně též svátost pokání a nejsvětější Svátost oltární, čemuž se dohromady zaopatření nemocného říká. Proto nese kněz k nemocnému velebnou Svátost, čili „jde s Pánem Bohem“, a ti, kdož jej potkávají, mají

pokleknouti. k čemuž se zvonkem znamení dává. Před velebnou Svátostí nese se světlo a někde i věřící kněze, modlíce se, doprovázejí, aneb aspoň v domě nemocného se scházejí a na posvátném úkonu podíl mají.

2. V domě nemocného uchystá se stůl, bílým ubrusem pokrytý, na nějž kněz velebnou Svátost klade. Za tou příčinou má postaviti se na něj kříž a po stranách dvě voskové svíce, které se před příchodem kněze rozsvěcují. Mimo to má býti přichystána svččená voda a jiná čistá, kdyby potřetí bylo, nemocnému po svatém přijímání dáti zapiti, neb ulomený drobeček svaté hostie podati. Dále potřetí též připraviti trochu soli neb měkké střídky chleba a kousek lnu neb bavlnky.

3. Vcházeje do příbytku, žehná kněz nemocného i klečící přítomné a pozdravuje jich slovy: „pokoj domu tomuto a všem přebývajícím v něm“. Položiv velebnou Svátost na stůl, pokropí nemocného i příbytek svččenou vodou, načež před velebnou Svátostí koná modlitby přípravné.

4. Mezi tím, co kněz slyší z pověď nemocného, se přítomní vzdalují a teprve na dané znamení se vrací. Na to kněz nemocnému podává obvyklým způsobem tělo Páně řka: „Přijmi, bratře (sestro), na cestu pokrm těla Pána našeho Ježíše Krista, jenž tebe ochraňuj od nepřítele zlého a přiveď do života věčného.“

5. Na to modlí se kněz nad nemocným, vzkládaje nad ním pravou ruku. Pak maže jej olejem nemocných v podobě kříže na smyslech a údech, jimiž člověk nejčastěji hřeší, totiž na očích, uších, nose, ústech, na dlani a chodidle, říká: „Skrze toto svaté pomazání a své nejmilostivější milosrdenství odpustiž tobě Bůh, co jsi zrakem (sluchem, čichem, chutí a řečí, hmatem a chůzí) provinil. Amen.“ Toto mazání a ta slova jsou viditelné znamení té svátosti. Pokaždé osuší kněz pomazané místo bavlnkou neb lnem a na konci i palec svůj otře chlebem neb solí a omyje vodou. Věci při tom upotřebené vrhají se pak na oheň. Mezi tím, co kněz uděluje poslední pomazání, přítomní se za nemocného společně modlí.

6. Když se na to kněz pomodlil modlitby předepsané, neb jiné ještě zvlášť, uděluje nemocnému a apoštolské požehnání a tím plnomocných odpustků.

Před každým úkonem kněz nemocnému, pokud možno, krátce význam jeho vyloží a na konec jej k důvěře v Boha a odevzdání se do Jeho svaté vůle povzbuzuje. Také dává mu libati sv. kříž.

35 O svátosti svěcení kněžstva.

1. Jako ve Starém Zákoně zřízeno bylo ku konání služeb Božích zvláštní kněžstvo, tak svěřil i Pán Ježíš v církvi své konání svého trojího úřadu ku spáse věřících toliko svým apoštolům a takto v nich zřídil kněžstvo Zákona Nového. Tuto duchovní moc sv. apoštolův přenášejí ustavičně nástupcové jejich, biskupové, na ty, kteří se službě církve věnují, ve svátosti svěcení kněžstva. Dříve však, než kdo posvěcen bývá na kněze, přijímá svěcení na podjahna a jahna. Toto trojí svěcení nazývá se **svěcení vyšší**.

V prvních dobách bývaly i ty osoby svěceny, které zastávaly při chrámě služby nižší, jaké nyní vykonávají kostelníci a ministranti. Svěcení to bývalo čtvero (svěcení ostiařů, lektorů, exorcistů a akolytů) a nazývá se **svěcení nižší**. I toto čtvero svěcení nižších se dosud uděluje nastávajícím kněžím, a to obyčejně na delší dobu před svěcením vyšším.

Však již první přijetí v počet služebníků církve sv. děje se zvláštním obřadem. Biskup vystřihuje žadateli část vlasů v podobě kříže na znamení, že kdo služebníkem Božím býti chce, má odríci se marností světských. Obřad ten nazývá se tonsura (postřížiny). Při tom obléká se žadatel v duchovní roucho a jest od té doby osobou duchovní (klerik).

2. Vyšší svěcení uděluje se každé zvlášť a to vždy mezi mší sv.

a) Při svěcení na **podjahna** biskup po kolektách připomíná svěcencům vznešenost úřadu duchovního, jakož i povinnosti, jež na sebe na celý život berou. Na to se tito vrhají tváří k zemi, čímž sami nehodnost

svoji k úřadu tak vznešenému vyznávají. Mezi tím modlí se biskup a přítomní kněží litanii ke všem svatým, vzývající tyto za přímluvu k dosažení milosti svěcencům potřebné. Ků konci litanie biskup svěcence třikrát křížem žehná. Konečně podává jim odznaky důstojnosti a povinností jejich: kalich s patenou, konvičky s vínem a vodou, příslušné roucho (manipul a tunicellu) a knihu epištol.

b) Podobně děje se svěcení na **jahna** mezi mši sv. po epištole. Při tom však biskup, jako již svatí apoštolové činili, vzkládá na hlavu svěcence pravou ruku a nad ním se modlí. Pak podává každému štolu (přes levé rameno), dalmatiku a knihu evangelií.

c) Svěcení na **kněze** počíná po **graduale** způsobem jako obě předešlá. Po litanii klade biskup a po něm i přítomní kněží každému svěcenci obě ruce na hlavu. Pak vztáhne biskup a s ním přítomní kněží pravici nade všemi a prosí Boha, aby milost svou na ně vyliť ráčil. To jest **viditelné znamení** té svátosti. Na to překládá biskup každému štolu přes prsa, jako při mši sv. bývá a odívá jej v mešní roucho, které ale vzadu jest ještě svinuto, na znamení, že svěcenec dosud plné moci kněžské neobdržel. Když byl napřed Ducha sv. vzýval, maže pak biskup svěcenci sv. olejem křtěnců první dva prsty a dlaně u obou rukou (ve způsobu kříže) a prosí Boha, aby „cokoliv rukama téma bude požehnáno, neb posvěceno, Jím samým bylo požehnáno a posvěceno.“ Pak podává svěcenci kalich s vínem a patenu s chlebem, řka: „Vezmi moc přináseti Bohu oběť a slaviti mši jak za živé, tak i za mrtvé.“ Od té chvíle čtou noví kněží nahlas mši sv. dále s biskupem zároveň a přijímají pak z rukou jeho tělo Páně ve způsobě chleba.

Po přijímání říkají novosvěcenci apoštolské vyznání víry, načež biskup na každého vzkládá ruce své a dává mu moc, odpouštěti hříchy, řka: „Přijmi Ducha sv.; komu odpustíš hříchy, budou odpuštěny, komu zadržíš, zadržány budou.“ Tím teprve nabývají plné moci kněžské, a proto i zadní část mešního roucha se spouští. Konečně přijímá biskup od každého slib úcty a posluš-

nosti a políbiv jej, propouští se slovy: „Pokoj Páně buď vždycky s tebou.“

Při každém ze tří svěcení vyšších podávají svěcenci při obětování biskupovi hořící svíci na znamení, že vždycky chtějí svítiti věřícím příkladem dobrým.

První mše sv., kterou novosvěčenec slouží, jmenuje se primice. Při ní uděluje nejprve rodičům, příbuzným a pak i jiným křesťanům první své kněžské požehnání.

d) Jen kdo knězem jest, může posvěcen býti **na biskupa**. Svěcení to koná biskup vždy u přítomnosti jiných dvou biskupů mezi mší sv. po epištole. Nejprve připomíná svěcenci povinnosti biskupa, pak říká s ostatními biskupy litanii ke všem svatým, žehná svěcence, klade knihu evangelíí na jeho šiji, vzkládá ruce na jeho hlavu vzýváje Ducha svatého, maže jej svatým křížmem na hlavě a předních dvou prstech i dlani, načež mu odevzdává odznaky biskupské moci a důstojnosti (viz č. 4.).

Nově zvolený **papež** bývá korunován tiarou, t. j. trojnásobnou korunou, jež jest odznak nejvyššího trojího úřadu Kristova v církvi.

3. Jenom biskupové mají plnou moc sv. apoštolů. Kněz vykonává trojí úřad Kristův jménem svého biskupa a nemá práva udělovati svátost biřmování, svěcení kněžstva a některá svěcení konati. Jahen a podjahen přisluhují biskupovi neb knězi při službách Božích. Podjahen připravuje bohoslužebné nádoby a zpívá při mši svaté epištolu, jahen zpívá evangelium. Jahen smí též křtíti, velebnou Svátost podávati a kázati. V době sv. apoštolů byla jahnům zvláště uložena péče o chudé. Výkony podjahna a jahna zastávají nyní při slavných službách Božích kněží.

36. O svátosti stavu manželského.

1. Prve nežli snoubenci svátost tuto přijati mohou, jest povinností duchovního pastýře, přesvědčiti se, zdali jsou ve sv. náboženství dobře vycvičeni a zdali překážka nějaká není sňatku jejich v cestě. Za tou příčinou musejí se podrobiti zkoušce a úmysl jejich, do stavu manželského vstoupiti, se po třikráte veřejně při službách

Božích svátečních ohlašuje. Mimo to musejí snoubenci také napřed přijati svátost pokání a oltární.

2. Po této přípravě přistupují u oltáře před kněze a zde prohlašují, že dobrovolně v stav manželský vstupují. Na to skládá jeden po druhém slib, který jim kněz předříkává. Po slibu podají si oba pravé ruce a kněz, ovinuv je štolou, spojení jejich požehná. Když se byl ještě kněz s přítomnými za milost Ducha sv. pro nové ty manžely pomodlil, pokropí je na konec svěcenou vodou.

Kde obyčejem jest, žehnají se snubné prsteny, která novomanžele na znamení trvalé lásky jeden druhému na prst navlékají.

Udělování svátosti stavu manželského (oddavky) má pravidelně spojeno býti se mší sv., při níž kněz ještě po dvakráte, po „pater noster“ a po „ite missa est“, nad novomanžely (vlastně nad nevěstou) se modlí a jim požehnání od Boha vyprošuje.

IV. O svátostinách.

37. Co jsou svátostiny a jak se rozdělují.

V církvi svaté dějí se ještě jiné posvátné úkony, jež svátostem jsou podobny, ale milosti Boží samy neudělují jako svátosti. Úkony ty nazýváme svátostiny, neb také svátostniny, svěceniny.

Záležejí z modliteb, znamení sv. kříže a kropení svěcenou vodou; někdy se při tom děje též mazání sv. olejem a okuřování kadidlem.

Církev sv. z moci jí od Krista Pána udělené ustanovila svátostiny, buď aby skrze ně osoby neb věci z obecného užívání ke službě Boží oddělila, aneb osobám a věcem na Bohu udělení dobrého a odvrácení zlého vyžádala. V prvním případě nazývají se úkony ty svěcení, ve druhém žehnání. K tomu druží se ještě za žehnavání, také zaříkání neb zaklínání zvané, úkon to, jímž děje se prosba k Bohu, aby osoba neb věc

vlivu zlého ducha, do něhož hříchem prvotním veškero tvorstvo upadlo, byla sprostěna. Bývá to zvláště při křtu a některých svěceních.

A) O svěcení.

38. Jak se rozeznává a jak věci svěcených užívatí se má.

Církev sv. všecky věci, jichž při bohoslužbě užívá, napřed posvěcuje, t. j. zvláštním úkonem z obecného užívání vyjímá.

1. Některá svěcení koná pouze papež (pallium), jiná jen biskup, jako svěcení osob (opatů, abatysí, svěcení nižší, korunovace králů), svatých olejů, chrámů, oltářů, zvonů, hřbitovů, bohoslužebných rouch a nádob, zejména kalichu a pateny. K některým těmto svěcením může biskup splnomocnití kněze. Ostatní svěcení konají kněží z moci svého úřadu. Svěcení taková jsou: svěcení vody ke kropení, vody tříkrálové, soli, křídly a kadidla, svíc v den Hromnic, popelu na popelec, ratolestí na květnou neděli, nového ohně, paškálu a křestní vody na Bílou sobotu, svěcení obrazů, soch a křížů. — Svěcení křížové cesty přináležejí kněžím z řádu svat. Františka, protože řád ten od roku 1342. jest strážcem svatých míst v Jerusalémě.

2. Svěcených věcí užívá se k úkonům bohoslužebným veřejně i v soukromí; jest však třeba vystříhati se při tom pověry, to jest domněni pošetilého, jakoby věci ty posvěcené samy o sobě měly moc divotvornou. V domech soukromých mají se věci svěcené chovati na místech slušných.

Užívání jich prospěšno jest na základě tom, že světitel prosí Boha, aby těm, kteří jich s pravou vírou a pevnou důvěrou užívatí budou, dobrotivé udělil, začej při tom budou prositi. Protože kněz přednáší Bohu tyto modlitby jménem církve svaté a Pána Ježíše samého, může doufatí křesťan, že prosby jeho podporovány taktó modlitbou církve ve jménu Pána Ježíše, tím spíše vyslyšení dojdou dle slov samého Spasitele: „Začkoliv prositi budete Otce ve jménu mém, dáť vám.“ (Jan 16, 23.)

Za tím účelem kropí se lidé svčcenou vodou, vykropují a kadidlem vykuřují své příbytky, znamenají dvře svčcenou křídou; proto rozsvčcují hronnice, když jest bouřka neb když někdo umírá, dávají svčcené ratolesti v příbytku za obrazy, v poli do obilí, proto dávají posvčcovati kříže a obrazy, jež zavěšují v příbytcích svých, křížky neb medalie, jež nosí na krku, prosíce při tom všem Boha za odvrácení veškerého zla od sebe i svého majetku.

39. O některých svčceních zvlášť.

Zvláštní zmínku třeba učiniti o svčcení chrámů a oltářů, hřbitovů, zvonů, svatých olejů, vody vůbec a křestní vody zvlášť.

1. **Svčcení chrámů** děje se způsobem velmi slavným. Biskup i osadníci připravují se k němu již v předvečer postem a modlitbou. Ostatky svatých, jež mají býti vloženy do oltáře, ukládají se v předvečer před chrámem pod zvláštním stanem.

Obřady svčcení konají se dílem zevnitř, dílem uvnitř chrámu.

a) Nejprve modlí se biskup s kněžstvem venku před ostatky svatých kající žalmy a litanie ke všem svatým. Pak obchází chrám třikráte a kropí jej svčcenou vodou na znamení, že má od té chvíle ku počtě Boha trojjediného sloužiti. Pokaždé zatluče berlou na dvře, které se po třetím zatlučení otevrou. Učiniv na prahu berlou znamení sv. kříže, vchází biskup dovnitř s pozdravem: „Pokoj domu tomuto.“ Tím se připomíná, že teprv smrtí Kristovou se nám brány nebes otevřely.

b) Uprostřed kostela biskup pokleká, vyzývá Ducha sv., načež dokončuje se litanie ke všem svatým. Mezi tím píše biskup na podlaze, popelem posypané v podobě kříže svat. Ondřeje řeckou a latinskou abecedu k upomínce, že víra Kristova, která i zde bude se hlásati, zvěstována byla nejprve jazykem řeckým a latinským, a v ní že národové rozličných jazyků sjednocení došli.

c) Posvčtiv pak zvláštní vodu se solí, vínem a popelem smíšenou (voda sv. Řehoře, gregoriánská), kropí

jí biskup vnitřní stěny chrámu, podlahu i oltář. Pak ukládá do oltáře ostatky svatých, okuřuje je a maže na pěti místech olejem křtěnců a křížem. Na konec zapaluje na něm kadidlová zrna v podobě pěti křížů urovnaná a při nich pět zvláště upravených voskových svíček.

Počet pět připomíná pět ran Pána Ježíše. Oltář takto posvěcený přikryje se trojnásobným lněným rouchem.

Také stěny chrámové maže biskup uvnitř na dvanácti místech, namalovaným křížem a hořící svící označených, svatým křížem na znamení, že ve chrámě tom totéž učení, jež dvanácte svatých apoštolů kázalo, hlásati se bude. Kříže ty na stěnách zůstávají a podle nich lze snadno poznati, že chrám byl slavně od biskupa posvěcen.

Někdy odevzdává se chrám službě Boží též benedikcí (požehnáním), jež s povolením biskupa vykonává kněz, nekonaje při tom mazání svatými oleji. Chrám takový má příležitostně býti ještě od biskupa posvěcen.

Posvěcení chrámu jest pro každou osadu událostí radostná a proto se každoročně památka jeho obnovuje. Slavnost posvěcení chrámu (nikoliv „posvěcení“) koná se všeobecně třetí neděli v říjnu.

2. **Posvěcení hřbitova** může s povolením biskupa i kněz vykonati. V předvečer slavnosti zarazí se před křížem uprostřed hřbitova kůl, který, jsa dřevem suchým, zobrazuje člověka zemřelého. Na kůl ten se při svěcení připevní tři hořící svíce. Světitel modlí se nejprve před křížem litanii ke všem svatým, obchází pak hřbitov, kropí je svěcenou vodou a prosí Boha, aby těm, jichž těla zde odpočívati budou, odpočinutí věčného dáti ráčil. Na to sejmou se svíčky s kolu, připevní se ku kříži a kůl se vytáhne na znamení budoucího vzkříšení a světla věčného, jež svítí těm, kteří v Pánu zesnuli.

3. **Svěcení zvonů** koná biskup neb s jeho povolením kněz tak, že zvon nejprve zevnitř i uvnitř umývá svěcenou vodou, na to maže je olejem nemocných a sv. křížem, okuřuje kadidlem a na konec čte se evangelium o Marii a Martě. Obrády ty slovou také křest zvonu, že obrádům křtu podobny jsou. Také dává se

při tom zvonu jméno svatého. Připomíná se jimi úkol zvonu, jenž hlaholem svým křesťana po celý život provází a vybízí, aby čistým srdcem ve chrámě i doma Bohu sloužil a od konání této nejpřednější povinnosti ničím zdržovati se nedával.

40. Pokračování.

4. **Svěcení svatých olejů** koná biskup vždy jenom na Zelený čtvrtek mezi mši svatou uprostřed dvanácti kněží, sedmi jahnů a sedmi podjahnů. Při tom prosí biskup Boha, aby všem, kdož jimi mazáni budou, milosti své uděliti ráčil. Na konec biskup i přítomní kněží vzdávají sv. olejům poctu pokleknutím, pozdravením, (vitej sv. oleji, svaté křížmo) a políbením nádoby, v níž jsou obsaženy.

Po tom se sv. oleje ihned rozesílají, aby na Bílou sobotu ráno v každém farním chrámě se nalézaly.

Svatý olej jest trojí: *a)* Olej křtěnců (katechumenů), jehož se užívá při udělování svátosti křtu, svěcení kněžstva, při svěcení oltářů, křestní vody a při korunování králů. *b)* Olej nemocných. Užívá se ho při svátosti posledního pomazání a při svěcení zvonů. *c)* Svaté křížmo, jehož se užívá při křtu sv., svátosti birmování, při svěcení chrámů, oltářů, zvonů, kalichů a paten, křestní vody a při svěcení na biskupa.

5. **Svěcení vody ku kropení** může se díti každé neděle. Kněz modlí se při tom, aby Bůh těm, kteří se jí kropiti budou, tělesné i duchovní ochrany popřáti ráčil. Při tom přimísí vodě část svěcené soli a žehná ji.

Křesťané kropí se svěcenou vodou, odevzdávajíc se do ochrany Boží, zvláště v době pokušení, když z domu vycházejí, neb ku spánku se ukládají.

Proto bývá kropenka obyčejně u dveří neb v ložnici pověšena (viz též čl. 6. ad 2.)

6. Při **svěcení vody křestní** mimo předepsané modlitby a žehnání kněz vodu rukou rozděljuje v podobě kříže, na čtyři strany světa ji vystřikuje, třikráte do ní dýchá, ponořuje do ní třikráte paškál a konečně přimísuje sv. olej křtěnců a sv. křížmo. Nežli se sv. oleje

přidávají, ubere se vody ke kropení, a věřící si z ní také domů odnášejí. Na konec říká se litanie ke všem svatým (viz čl. 16.). Obrády ty vyznamenávají, že milostf, již Duch sv. na křtu uděluje, ze zásluh Pána Ježíše ukřižovaného a vzkříšeného vychází a že všickni lidé milosti té mohou státi se účastni.

B) O žehnání.

41. Co jest žehnání, kdy a kterak se koná.

Žehnání jsou úkony posvátné, jimiž církev svatá osobám neb věcem vyprošuje na Bohu udělení dobrého neb odvrácení zlého, spoléhajíc a odvolávajíc se při tom na zásluhy Kristovy. Úkony ty záleží v modlitbě a znamení sv. kříže; někdy děje se též kropení svěcenou vodou neb i okuřování kadidlem. V užívání věci nenastává žehnáním žádné změny.

Žehnání osob neb věcí bylo již ve Starém Zákoně. Tak již Noe žehnal syny své Sema a Jafeta, Melchisedech Abrahama. Na smrtelné posteli žehnal Isak Jakubovi, Jakub synům svým v Egyptě. Nejvyšší kněz žehnal lid israelský. Také Pán Ježíš žehnal dítky, svaté apoštoly, také pokrmy (chleba, ryby).

1. Ku žehnáním, jež konají se nad osobami, počítáme obyčejné žehnání kněze při mši svaté, požehnání, jež uděluje kněz novosvěcený, žehnání biskupovo, zvláště ale požehnání apoštolské, s nímž spojeny jsou plnomocné odpustky (viz čl. 34.). Dále požehnání velebnou Svátostí, žehnání poutníků, vojinů, nových manželů (viz čl. 36.), žehnání šestinedělky, jemuž se „úvod“ říká. Konečné i zemřelé křesťany doprovází církev sv. žehnáním svým ku hrobu. Požehnávajíc schránku tělesnou i lůžko její poslední, prosí Boha, by duši byl milostiv.

V některých krajinách uděluje se na den sv. Blažeje (3. února) zvláštní požehnání sv. Blažeje. Kněz drží při tom věřícím pod krkem dvě hořící svíce, křížem přeložené a modlí se, aby „Bůh na přimluvu svatého Blažeje chránil je od bolestí v hrdle a ode všeho zlého.“ Děje se

tak, na památku, že sv. Blažej, jenž byl biskupem v Armenii na počátku 4. století, zachránil modlitbou svou od zdušení člověka, jemuž rybí košť v hrdle uvízla.

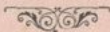
Podobný účel, jako žehnání kněze, má žehnání křesťanů vůbec, ať na sobě neb na jiných znameních kříže je konají, zejména požehnání rodičů.

Vází-li si hodné dítě požehnání svých rodičů, dobrý křesťan vysoko-li cení požehnání biskupa, neb docela požehnání papežské, čím více ceny má požehnání velebnou Svátostí. Máme je tedy rádi přijímatí, kdykoliv nám možno.

2. Církev sv. žehná i věci, jichž lidé buď k obecnému neb i soukromému prospěchu užívají, aby dobrého toho účelu tím spíše a lépe dosaženo bylo. Tak žehnají se nové domy, zejména školy, nemocnice, sirotčince, továrny; žehnají se dráhy, mosty, prapory světské; žehnají se pokrmy, osení na poli, obilí k setbě určené a jiné věci.

Na den sv. Jana Ev. (27. prosince) žehná v některých krajinách kněz při mši sv. víno, jež dává věřícím pít se slovy: „Pijte lásku sv. Jana.“ Staré podání vypravuje totiž o sv. Janu, že mu pohan jakýs podal k pití otrávené víno, dokládaje, že stane se křesťanem, jestli je sv. Jan vypije, aniž by mu uškodilo. Sv. Jan je požehnal a bez uškození vypil. Proto viděti také někdy na obraze sv. Jana, jak žehná číši, z níž vylézá had.

I žehnaných věcí má užívati se vždy s důvěrou v Boha a přímluvu církve bez všeliké pověry a mají se chovati také na místě slušném.

OBSAH.

Úvod	Str. 3

Část prvá.

O prostředcích k bohoslužbě.

I. O posvátných místech.

1. O chrámech vůbec	5
2. O zařízení chrámů	6
3. O hřbitovech	8

II. O bohoslužebném rouchu, nádobách a knihách.

4. O bohoslužebném rouchu	8
5. O bohoslužebných nádobách a knihách	10

III. O posvátných věcech.

6. Jejich bohoslužebný význam	12

Část druhá.

O roce církevním.

7. Co jest rok církevní a jak se dělí	15

I. Slavnosti a svátky Páně.

A) V době vánoční.

8. Advent	16
9. Vánoce	17
10. Ostatní svátky Páně v první době	18

B) V době velikonoční.

11. O době velikonoční vůbec	19
12. Čtyřicetidenní půst	20

Svatý týden.

13. a) Neděle květná	21
14. b) Zelený čtvrtek	22
15. c) Veliký pátek	24
16. d) Bílá sobota	25
17. Slavnost velikonoční a ostatní část druhé doby	27
18. C) V době svatodušní	29

II. Svátky Panny Marie a Svatých.		Str.
19. Svátky Panny Marie		31
20. Svátky Svatých obecně zasvěcené		33
21. Svátky svatých patronů		34

Část třetí.

O svatých úkonech a obřadech.

22. O svatých obřadech, jež opakují se častěji	36

I. O mši svaté.

23. O mši svaté vůbec	37
24. Evangelium	38
25. Obětování	40
26. Proměna či pozdvihování	41
27. Přijímání	43

II. O společných pobožnostech.

28. Které jsou společné pobožnosti?	44

III. O svátostech.

29. O svátostech vůbec	46
30. O křtu svatém	46
31. O svátosti birmování	48
32. O nejsvětější Svátosti Oltární	49
33. O svátosti pokání	50
34. O svátosti posledního pomazání	50
35. O svátosti svěcení kněžstva	52
36. O svátosti stavu manželského	54

IV. O svátostinách.

37. Co jsou svátostiny a jak se rozdělují	55

A) O svěcení.

38. Jak se rozeznává a jak věci svěcených užívati se má	56
39. O některých svěceních zvlášť	57
40. Pokračování	59

B) O žehnání.

41. Co jest žehnání, kdy a kterak se koná	60

